

Засновник: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Видається з 01.01.1998 р. Виходить двічі на місяць.

Головний редактор М. Закіров, д-р політ. наук, заввідділу політологічного аналізу.

Редакційна колегія: Л. Чуприна, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу оперативної інформації, Т. Дубас, канд. наук із соц. комунікацій, заввідділу синтезу соціокультурних мережевих ресурсів. Комп'ютерний дизайн: Г. Булахова.

Адреса редакції: НБУВ, Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна. Тел. (044)524-25-48, (044)525-61-03. E-mail: siaz2014@ukr.net, www.nbuviap.gov.ua.

Ідентифікатор медіа R30-01101

Україна: події, факти, коментарі

Інформаційно-аналітичний журнал

№ 14 2026

ЗМІСТ

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського3

Військовий парад у Франції з нагоди Дня взяття Бастилії.....5

Аналітика

Політичні акценти

Потіха А.

Підсумки саміту країн НАТО в Анкарі

та переговори Президента України В. Зеленського з учасниками саміту.....6

Закіров М.

Зустріч «Коаліції охочих» у Парижі.....15

Економічний ракурс

Кулицький С.

Витрати, статки та споживчі настрої населення (домогосподарств)

України в умовах повномасштабної війни з Росією

(Продовження. Початок у № 13)21

Наука – суспільству

Основні напрями діяльності НАН України.....	33
Сучасні дослідження та розробки академічної науки.....	41
Новини української археології.....	47
Міжнародне співробітництво у галузі освіти і науки.....	48

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

Закіров М.

Еволюція політичної пропаганди в інформаційному суспільстві.....	52
---	-----------

Коротко про головне

Звернення Президента України В. Зеленського

Заява Президента України під час спільного з лідерами Франції, Великої Британії та Німеччини спілкування з журналістами

«Дуже дякую, дорогий Емманюелю.

Дякую тобі за запрошення. Дякую за нашу зустріч, за конкретні результати і важливі результати. І дуже важливо, що у нас така атмосфера, всіх союзників, що ми разом. Ми це сьогодні проговорювали, це дуже важливо для підтримки України, для безпеки всієї Європи.

Я радий бачити тебе, Кіре. В принципі, Емманюель сказав, ми всі підтримуємо слова поваги, слова Емманюеля щодо відношення до тебе, поваги тебе особисто, твого народу. І я хочу сказати, що ти сьогодні звернув увагу, що це твоя остання “Коаліція охочих”. Вдячні за твою послідовну позицію – саме у час твого прем’єрства був підписаний меморандум за участі наших країн про розміщення контингенту – і це абсолютний факт, в рамках “Коаліції охочих” для гарантування безпеки і гарантування стабільності по закінченню цієї війни були зроблені також і рішучі кроки для нашого спільного посилення, усіх в Європі. Дякую тобі ще раз.

Фрідріху, шановний пане канцлере. Дякуємо за підтримку.

Шановні присутні, шановні журналісти.

Ми дякуємо усім вам за увагу до України, повагу до наших людей, до нашої країни.

Дуже символічно, що сьогодні саме у Франції ми всі разом – Україна, Франція, Британія, Німеччина, і разом ще з іншими нашими європейськими партнерами – з Італією, Норвегією, Данією, Швецією, Нідерландами, Іспанією, представниками Європейського Союзу й НАТО – ми дали старт програмі, антибалістичній програмі. Це антибалістична система і ракета “FREYJA”, яка може стати одним з наших спільних, сильних внесків у захист життя, у посилення Європи, у глобальні спроможності Європи запобігати конфліктам.

Усі ви бачите, яку загрозу зараз несе балістика. У війні Росії проти України саме удари балістикою стали для Росії останньою ставкою – реально фінальним його засобом затягувати цю криваву війну. Путін протягом усіх років повномасштабної війни намагається зламати нас, кожного і кожну, зламати Україну, українців, мотивацію, дух, зламати дух наших людей. Фронт йому це не дозволяє, і в цьому році наші позиції – позиції України на фронті – більш сильні, ніж в будь-які інші роки війни. Емманюель абсолютно правий: ми повинні визначити саме ті речі, які зараз – у таких умовах на фронті – можуть підтримати нас і дозволити натиснути на Росію, безумовно, заради дипломатії. Путін перепробував багато різних засобів тиснути, вбивати, руйнувати, і балістика для нього той засіб, з яким нам справитись об’єктивно непросто, дуже непросто. Так само ми бачимо й на Близькому Сході та в

Затоці, як багато горя можуть принести удари балістикою, коли балістика застосовується одночасно з масовими ударами дронами. Україна захищається від цього вже роками, і буквально кожного дня нам потрібні нові ракети для антибалістичних систем.

Зараз в Європі є кілька варіантів такого захисту проти балістики – передусім це американські системи “Петріот” та ракети до них. Франція робить свою систему – оновлену SAMP/T – разом з Італією. Також є системи IRIS-T, і ми вдячні Німеччині за підтримку цими системами. З американськими системами складнощі очевидні – виробництво зараз, звісно, нарощується, їх небагато, вони якісні, але їх небагато, і Президент Америки говорив про те, що найближчими роками ракет для захисту життя буде суттєво більше, але Америці вже тепер треба підтримувати арсенали своїх союзників, захищати себе, захищати свої бази від ударів з Ірану та, звісно, треба реагувати на те, що відбувається у Європі – у війні, повномасштабній війні Росії проти України.

Ми вдячні усім партнерам, які допомагають нам з антибалістикою – і через програму “PURL”, і на двосторонньому рівні. Дякую вам, друзі: дякуємо Франції, Німеччині, Британії. Тим не менше зараз в Україні буває так, що ми не маємо ракет для збиття балістики. Це факт і це правда.

Саме тому ми розпочали нову антибалістичну програму, яка включає в себе координацію політичного, урядового, промислового виміру та яка може дати масову антибалістичну зброю, – систему і ракети до них. Ми назвали цю програму “FREYJA”, сьогодні відбулась перша, установча зустріч антибалістичної коаліції. Я дякую вам, друзі, за підтримку. Важливо, щоб були і представники європейських компаній – саме тих, які виробляють критичні компоненти для оборонних систем.

Fire Point, Thales, Diehl Defence, Saab, Kongsberg Defence & Aerospace, Weibel, Leonardo, Sener, MBDA, Eurosam, Safran, Destinus й ін. Дякуємо вам за те, що ви сьогодні були присутні.

Ми усі по одному маємо важливі, дуже важливі деталі, дуже важливі компоненти: у нас в Україні є ракети, але це тільки частини системи, ми всі разом можемо зробити протягом наступних 12 місяців цю ракету, цю систему, бажано масову – “ФРЕЮ”, яка закrije дефіцит, буде недорогою і дозволить з часом всій Європі й себе забезпечити новою антибалістикою, і у світі давати тим, хто потребує захисту, свою нову антибалістику в достатньому обсязі. Це історичний день для усіх нас. Я впевнений у цьому.

Дорогі друзі!

Звісно, сьогодні ми сьогодні обговорили й ті речі, які можуть допомогти вже зараз.

Я хочу подякувати за готовність Франції вже у цьому році підтримати Україну додатковими системами ППО, і дякую, Емманюель, тобі особисто за готовність надати ліцензії, це серйозний крок вперед. Це дуже допоможе – ліцензії на “астери”, “скальпи”. Це важливі рішення. Дякуємо Британії,

дякуємо Німеччині за незмінно відчутні кроки на допомогу захисту життя. Будуть нові оборонні пакети для України.

На всіх рівнях говорили про додаткові санкції проти Росії за цю війну – цього тижня має бути 21-й пакет санкцій. І постійне оновлення санкцій не дозволяє Путіну адаптуватись до них. Санкції створюють серйозний стимул для Росії все ж таки обрати дипломатію.

Сьогодні відбулась зустріч “Коаліції охочих”, дуже важлива зустріч, результативна – ми не просто зберігаємо цей формат, ми в рамках “коаліції” рухаємось до моменту, коли можна буде констатувати, що мир стає ближче, і саме співпраця між нами тут, у Європі, та з Америкою, з Президентом Америки, з усіма у світі, хто хоче миру, – саме наша співпраця наближає завершення війни. Сорок учасників було сьогодні – до “коаліції” приєдналися Молдова і Північна Македонія. Ми вітаємо це рішення. Сьогодні багато хто говорив, що зараз – завдяки нашим воїнам, нашим операціям – особлива ситуація, і цілком справедливий наш тиск на Росію дійсно значний. Треба тиснути більше. Співпраці в Європі має бути більше. Треба вже зараз готуватись до зими, ми сьогодні обговорили, що потрібно, щоб підготувати енергетику – дуже розраховуємо на підтримку партнерів. Сьогодні усі учасники “коаліції” з цим фактично погодились. Дякую усім, хто діє саме так! І важливо, що наступну зустріч “Коаліції охочих” ми домовились провести в Україні. Ми дуже дякуємо партнерам за підтримку і те, що буде завтра парад, і це честь для нас – те, що Емманюель запросив наших військових. Це дійсно визнання сили України, сили наших Збройних сил. Дякуємо нашим воїнам! Дякуємо нашим партнерам!

Слава Україні!» *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>). – 2026. – 13.07).*

Військовий парад у Франції з нагоди Дня взяття Бастилії

Президент України та перша леді взяли участь у військовому параді у Франції з нагоди Дня взяття Бастилії, де Єлисейськими Полями урочисто пройшли українські воїни.

У Парижі Президент України В. Зеленський і перша леді О. Зеленська взяли участь у військовому параді у Франції, який відбувся з нагоди Дня взяття Бастилії. Цьогоріч його тема пов’язана з російською агресією проти України та називається «Стратегічне пробудження Європи».

«Це честь для нас – те, що Емманюель запросив наших військових. Це дійсно визнання сили України, сили наших Збройних сил. Дякуємо нашим воїнам. Дякуємо нашим партнерам», – наголосив В. Зеленський.

Під час параду продемонстрували військову техніку, літаки і вертольоти. Зокрема, два пілоти Повітряних сил Збройних сил України у складі французько-українських екіпажів пролетіли на винищувачах “Mirage 2000B”.

Слисейськими Полями урочисто пройшли кінні війська, військовослужбовці Франції та 35 країн «Коаліції охочих», серед яких 20 військовослужбовців батальйону почесної варти Збройних сил України.

День взяття Бастилії є національним святом Франції, яке щороку відзначається 14 липня (*Офіційне інтернет-представництво Президента України* (<http://www.president.gov.ua>). – 2026. – 14.07).

Аналітика

Політичні акценти

А. Потіха, наук. співроб. СІАЗ НБУВ

Підсумки саміту країн НАТО в Анкарі та переговори Президента України В. Зеленського з учасниками саміту

Щорічний саміт НАТО відбувся 7–8 липня в Анкарі (Туреччина) за участі представників 32 країн-членів Альянсу. До Анкари прибула й делегація України на чолі з Президентом України В. Зеленським. Результати саміту показали, що попри розбіжності всередині Альянсу його члени змогли погодити спільну позицію з ключових питань безпеки. Саміт відбувся на тлі повномасштабної війни Росії проти України, загострення ситуації навколо Ірану та нової хвилі критики НАТО з боку Президента США Д. Трампа, який вимагав від європейських союзників збільшити витрати на оборону.

Після дискусій учасники саміту прийшли до згоди з ряду питань і прийняли спільну декларацію. Підсумкова декларація підтвердила відданість принципу колективної оборони, визначила нові напрями розвитку військових спроможностей Альянсу, закріпила довгострокові зобов'язання щодо підтримки України, окреслила позицію союзників щодо Ірану.

Для України одним із головних підсумків саміту стало підтвердження довгострокової військової підтримки. Союзники також офіційно визнали, що Україна робить внесок у трансатлантичну безпеку. Крім рішень, закріплених у декларації, українська делегація досягла ряду домовленостей з партнерами на полях саміту щодо посилення протиповітряної оборони, розвитку оборонної промисловості та подальшої військової допомоги (URL: <https://explainer.ua/rezultaty-samitu-nato-v-ankari-shho-vyrishyly-soyuznyky-ta-shho-tse-oznachaye-dlya-ukrayiny>. 2026. 8.07).

Як зазначають журналісти й експерти, на відміну від минулорічного саміту в Гаазі, де країни-учасники прораховували порядок дій та обсяги витрат на оборону в разі, якщо США згорнуть свою участь у НАТО, нині таких питань на порядку денному не стояло. Присутній на саміті Президент Сполучених Штатів Америки Д. Трамп був налаштований доброзичливо – частково тому,

що більшість країн Альянсу поступово нарощують свої витрати на оборону. Це було відображено у фінальній декларації саміту: країни НАТО домовилися проінвестувати додатково 50 млрд дол. на закупівлю зброї.

Також у декларації першим пунктом наголошено на вірності членів НАТО ст. 5 Статуту організації – що напад на одного члена Альянсу сприймається як напад на всіх і кожен долучиться до захисту атакованої країни. Торік суперечливі заяви американських найвищих держпосадовців похитнули віру в цей принцип, тож наголосити на збереженні цього правила в документі, підписаному, зокрема, Президентом США, було символічно важливим. Це зняло зайву напруженість з учасників саміту й дало змогу зосередитися на пріоритетах діяльності – одним з яких є підтримка України.

За інформацією ЗМІ, Україна має отримати 70 млрд євро від країн НАТО цього річ і не менше у 2027 р. Деякі країни, наприклад Чехія, Болгарія, заявили, що не заперечують проти фінансової допомоги Україні від НАТО в принципі, однак самі грошей не даватимуть. Більшість же країн погодилися виділяти Україні від сотень мільйонів до – у випадку Німеччини – більше десятка мільярдів євро. У НАТО також визнають, що важливий не лише факт надання грошей, а й можливість планувати наперед, зокрема у виробництві зброї. Тому Київ може розраховувати на збереження принаймні тих же обсягів підтримки і в наступному році (URL: <https://suspilne.media/1350618-stabilna-pidtrimka-spilni-proekti-ta-licenzia-na-patriot-samit-nato-stav-uspisnim-dla-ukraini-6-pricin-comu>. 2026. 9.07).

Україну назвали країною, що робить свій внесок у трансатлантичну безпеку. Попри символічність цього жесту, який не дає прямих вигод, очевидна зміна статусу України.

Під час саміту відзначалося, що Україна активно використовує свої ноу-хау у виробництві та використанні безпілотників як геополітичний інструмент, підписуючи з країнами-союзниками так звані drone deals, угоди щодо дронів.

У перший день саміту В. Зеленський говорив про роботу над створенням антибалістичної коаліції, оскільки потреба в захисті українського неба від російських ракет, зокрема балістичних, на сьогодні особливо значуща. Норвегія погодилася передати ракети-перехоплювачі зі своїх запасів. Ряд інших країн погодилися зробити внески до програми “PURL”, у рамках якої Україна закуповує американську зброю, а саме перехоплювачі для балістики. Тим часом у Міністерстві оборони України наголошують на важливості прийняття декларації на саміті в Анкарі, у якій оголошено про плани надати 80 млрд дол. на підтримку оборони України у 2026 р., включаючи 32 млрд дол. у рамках оборонної частини кредиту ЄС і 48 млрд дол. на двосторонню допомогу. «За оцінкою МОУ, країни-партнери вже забюджетували 40 млрд дол. на двосторонню безпекову допомогу Україні у 2026 р. Таким чином, декларація НАТО означає намір членів Альянсу виділити додаткові 8 млрд дол. на безпекову допомогу Україні у 2026 р.», – ідеться в повідомленні

відомства (URL: <https://interfax.com.ua/news/general/1183733-amp.html>. 2026. 10.07).

У міністерстві також зазначили, що у 2027 р. члени Альянсу заявили про свій намір забезпечити щонайменше аналогічний рівень підтримки у 80 млрд дол. Зокрема, Норвегія спрямує близько 306 млн дол. на закупівлю ракет до Patriot та інших спроможностей ППО. При цьому країна готова підтримувати закупівлі ракет до Patriot у держав, які вже мають їх у наявних запасах.

Крім того, за результатами саміту, Президент України В. Зеленський і федеральний канцлер Німеччини Ф. Мерц підписали імплементаційну угоду про запуск спільного виробництва ракет-дронів “Bars” у Німеччині. «Проект буде профінансовано німецькою стороною. Уся вироблена продукція буде спрямована Силам оборони України», – повідомляє МОУ.

Також В. Зеленський підписав нові угоди в рамках програми “Drone Deal” з лідерами Естонії, Нідерландів і Данії, що відкриває більше можливостей для спільного оборонного виробництва; обміну експертизою та бойовим досвідом; розвитку дронівих технологій; прозорості в питаннях експорту озброєння.

Загалом Україна вже має дев'ять таких угод з партнерами. Крім того, Канада запросила Україну стати державою-засновницею банку у сфері оборони, безпеки та стійкості. Також про спільний намір створити Defence, Security and Resilience Bank (DSRB) на саміті НАТО в Анкарі оголосили лідери України, Канади, Албанії, Бельгії, Греції, Латвії, Люксембургу, Румунії та Туреччини. Мета банку – посилити обороноздатність союзників через залучення близько 134 млрд дол. доступного фінансування. «Усі нові домовленості на саміті НАТО в Анкарі дадуть змогу підтримати ключові пріоритети стратегії оборони України: досягнення технологічної переваги на фронті та розбудову win-win партнерств. Drone Deal, спільне виробництво та нові фінансові інструменти дадуть змогу Україні масштабувати рішення, які працюють у сучасній війні, а партнерам – розвивати власні оборонні спроможності на основі українського досвіду», – зазначають в МОУ.

Експерти й спостерігачі звертають увагу на зустрічі В. Зеленського з лідерами більшості країн НАТО та очільниками європейських і світових організацій. Ці зустрічі певною мірою вплинули на підсумки саміту НАТО. Особлива увага приділялася зустрічі В. Зеленського і Д. Трампа. На особистій зустрічі з Президентом України Президент США пообіцяв надати Україні ліцензію на виробництво ракет-перехоплювачів. Це те, чого офіційний Київ домагався вже кілька місяців. «Це досить круто, правда? Таким чином, ви не зможете скаржитися, що ми не даємо вам достатньо. Виробляйте їх самі», – зазначив Д. Трамп.

Щоправда, є невеликий нюанс: він не заявив, що це його особисте тверде рішення, а зазначив: «Мені пташка нашептала, що ми дамо їм право робити Patriot». «Але все одно зараз у росіян у відомому місці підгорає за повною програмою. Розмови про ліцензію – це було вилами по воді писано, а тут

раптом про це прямим текстом говорить Президент США. А “пташка нашептала”, мені здається, це пташка Мадяра», – вважає політтехнолог М. Шейтельман (URL: <https://politarena.ua/samit-nato-v-ankari-holovni-pidsumky-dlia-ukrainy-180526>. 2026. 9.07).

Загалом зустріч Д. Трампа і В. Зеленського відбулася в дружній атмосфері. Президент США підтвердив, що їм вдалося побудувати хороші відносини. «Ми налагодили хороші відносини із Зеленським. Важко повірити, правда? Від Овального кабінету до сьогодні», – підкреслив Д. Трамп, додавши, що «Україна має велике майбутнє».

Коментуючи ймовірне розширення географії українських ударів, Д. Трамп погодився, що це рішення є кроком до ескалації, проте додав важливу деталь: «Але це ескалація, яка може привести до закінчення війни».

Президент України також провів зустріч з делегацією Конгресу США на полях саміту НАТО в Анкарі, однією з тем якої став брак засобів ППО в українських Збройних сил. Про це В. Зеленський написав у своїх соцмережах.

В Анкарі Президент України зустрівся із сенаторами Дж. Шахін, Л. Гремом, Р. Дурбіном, К. Кунсом, М. Раундсом та членом палати представників США М. Тернером. «Вдячний за підтримку та увагу до України. Дуже змістовно обговорили перспективи в дипломатії та що потрібно, аби вона спрацювала. Поінформував про нестачу ракет-перехоплювачів до Patriot і російські удари по наших людях. Зараз внески до PURL та інші постачання ППО – головний пріоритет для захисту», – зазначив В. Зеленський (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2026/07/8/7241209>. 2026. 8.07).

Також, за його словами, на зустрічі йшлося про законопроект щодо санкцій проти Росії. «Дуже важливо, щоб тиск на Росію за цю війну тривав, і ця ініціатива дійсно може допомогти миру. Вдячний сенаторам і конгресменам за слова поваги до наших воїнів та операцій і запевнення, що допомога буде продовжуватися. Дякую Сполученим Штатам, кожному небайдужому американському серцю за підтримку», – наголосив Президент України.

В. Зеленський також зустрівся з президентом Європейської ради А. Кошта. Глава Євроради вказав, що рух у питанні вступу України до ЄС триває. «Незабаром має відбутися відкриття нового переговорного кластера», – зазначив А. Кошта (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2026/07/8/7241196>. 2026. 8.07).

Він наголосив, що у світі стає популярною тенденція примусити Росію до миру силовими засобами. За його словами, це передбачає збільшення фінансової, енергетичної і військової підтримки України, а також посилення тиску на Росію з метою спонукати її до реальних мирних переговорів. «Ескалація російських атак на українські міста та інфраструктуру є доказом того, що Росії не вдалося досягти своїх цілей на полі бою. Ми підтримуємо Україну на кожному етапі цього шляху», – підкреслив А. Кошта.

Президент України в Анкарі зустрівся і з Прем'єр-міністром Італії Дж. Мелоні. Під час зустрічі Дж. Мелоні підтвердила тверду прихильність Італії підтримувати Україну, а також процес, що веде до справедливого й міцного миру. Прем'єр-міністр Італії також підтвердила, що Італія й надалі надаватиме допомогу українському народу, приділяючи особливу увагу заходам щодо зміцнення стійкості енергетичної інфраструктури, яка серйозно постраждала від російських атак (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2026/07/8/7241194>. 2026. 8.07).

В. Зеленський також провів переговори з лідерами деяких країн щодо неузгоджених проблем. Зокрема, у короткій розмові в Анкарі В. Зеленський та Прем'єр-міністр Угорщини П. Мадяр домовилися про можливість переговорів. П. Мадяр повторив ту заяву, яка пролунала від нього раніше для іноземних журналістів, – про те, що Угорщина підтримує Україну, вважає Путіна безумовним агресором і винуватцем, але не постачатиме зброю для ЗСУ.

Також він повідомив про попередню домовленість щодо місця повноцінної зустрічі з В. Зеленським. «Ми домовилися, що найближчим часом зустрінемося – або в Будапешті, або в Києві, – а після цього разом поїдемо на Закарпаття, до Берегова», – заявив він (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2026/07/8/7241208>. 2026. 8.07).

Більш напруженою була коротка зустріч з Президентом Польщі, але відбулася спокійно. Годинна розмова з К. Навроцьким була особливо важливою на тлі загострення антиукраїнської риторики в Польщі, особливо відчутної в останні місяці. На сайті Президента Польщі згадано, що під час зустрічі обговорювали й історичні питання, які є головною причиною прохолоднішого ставлення між політиками та чиновниками обох країн. У заявах після розмови обидва президенти заявили, що головний ворог в обох країн спільний і для протидії йому потрібна єдність. Історичні ж питання також важливі, вони мають перспективу вирішення. Для цього потрібен діалог, який сторони домовилися продовжити в майбутньому.

Президент Польщі К. Навроцький, як він сам зазначив, розмовляв з українським колегою В. Зеленським під час вечері лідерів напередодні саміту НАТО. При цьому К. Навроцький не став акцентувати на розбіжностях, а заявив про потребу діалогу між державами, які мають спільного ворога. «Мені здається природним, коли держави-сусіди, які мають спільного ворога, яким є Росія, підтримують діалог, незалежно від певних двосторонніх напруженостей», – заявив він.

Щоправда, К. Навроцький не оминув теми Української повстанської армії. «Моя позиція щодо двосторонньої напруженості незмінна. Думаю, що Польща і вся Європа не може толерувати прославлення солдатів УПА, відповідальних за загибель 120 тис. поляків. Але це не виключає нашого діалогу. Ми відчуваємо спільну загрозу з боку РФ. Україна зараз у війні з Росією, а Польща протягом віків була з нею в конфлікті», – зазначив

Президент Польщі (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2026/07/8/7241181>. 2026. 8.07).

Варто зазначити, що політичні розбіжності з поляками не стали на заваді підтримки України. Польща, Нідерланди, Німеччина, Фінляндія, Швеція, Литва, Естонія, Латвія, Данія звернулися до Європейської комісії з вимогою якомога швидше дати дозвіл на закупівлю ракет до систем ППО виробництва США в рамках «оборонної» частини з 90 млрд євро, що ЄС надає Україні в 2026–2027 рр.. Про це йдеться в листі міністрів оборони дев'яти держав, адресованого головному дипломату ЄС К. Каллас та єврокомісару з питань оборони А. Кубілюсу. «Україна наразі готує наступні графіки поставок продукції для ключових сфер спроможностей, таких як протиповітряна оборона, авіаційні боеприпаси та вогневі засоби дальнього радіуса дії, артилерійські боеприпаси, засоби радіоелектронної боротьби і вибухові речовини. Під час нещодавньої експертної зустрічі та засідання Ради ЄС із закордонних справ на рівні міністрів оборони (FAC/DEF) Україна чітко заявила, що існують нагальні потреби, для яких немає альтернативи у ЄС або які європейська промисловість не може задовольнити вчасно», – ідеться в листі (URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2026/07/7/7241127>. 2026. 7.07).

Уточнюється, що нагальні потреби України включають, зокрема, ракети RAC-3, AIM-120, ATACMS, ADM-160 MALD та AGM-88 HARM. «У цьому спільному листі ми, як міністри оборони, підкреслюємо наше спільне зобов'язання забезпечити Україну військовою підтримкою, якої вона терміново потребує. Із цією метою ми продовжуємо наголошувати, що швидке затвердження графіків поставок продукції є вирішальним, у тому числі через прагматичне використання винятків для закупівлі матеріальної частини з третіх країн», – стверджується в документі.

У результаті дев'ять держав ЄС закликали Єврокомісію «не чекати завершення аналізу європейської оборонно-технологічної та промислової бази, а також не вимагати додаткових досліджень ринку перед затвердженням згаданих графіків поставок продукції».

Експерти та спостерігачі акцентують увагу на важливості домовленостей з багатьма учасниками саміту. Вони вважають, що цілком відчутними та реальними підсумками саміту НАТО є укладені домовленості України з Естонією, Нідерландами та Данією у форматі “Drone Deal”. Це запропонована Україною довгострокова ініціатива міжнародного співробітництва у сфері безпеки, яка передбачає фінансування українського оборонно-промислового комплексу, виробництво дронів як в Україні, так і на території країн-союзників. Узгоджені домовленості цілком лягають у канву Альянсу дронів ЄС – Україна. Це індустріальне партнерство було ініційовано Єврокомісією у травні 2026 р. для об'єднання зусиль виробників, стартапів та інноваційних центрів. Ініціативу спрямовано на прискорення розробки передових технологій, масштабування виробництва безпілотників, обмін бойовим

досвідом між європейськими країнами та Україною. Готується аналогічна угода України з Канадою. Тобто співпраця вже виходить за межі Євросоюзу та починає працювати в інших країнах НАТО.

Як відомо, українські виробники дронів мають хронічні проблеми з фінансуванням та оборотними коштами. Експортувати свою продукцію вони самостійно не можуть, а замовлення Сил оборони України обмежені військовим бюджетом. «Те, що партнери отримають наші технології – нічого страшного. У сучасному світі жодних таємниць довго не приховаєш. Головне, що вони вироблятимуть дрони та частину постачати нам. А БПЛА нам дуже й дуже потрібні», – зазначив інженер-оптик І. Антонов, який працює в майстерні безпілотної авіації одного з підрозділів Сил безпілотних систем.

Міністр закордонних справ А. Сибіга відзначив важливість домовленостей в Анкарі та заявив, що посилення протиповітряної й антибалістичної оборони залишається головним пріоритетом України. За його словами, партнери вже ухвалили конкретні рішення щодо зміцнення цих спроможностей. Україна також працює з країнами, які мають запаси ракет РАС-3 для систем “Patriot”, а також над отриманням ліцензій на виробництво антибалістичних систем.

Глава місії України при НАТО А. Гетьманчук, підбиваючи підсумки заходу, заявила, що одним із ключових результатів стало офіційне визнання України контрибутором трансатлантичної безпеки. Це положення закріпили в декларації лідерів 32 країн-членів НАТО. Ще одним важливим підсумком стали дворічні фінансові гарантії військової підтримки.

За словами А. Гетьманчук, на саміті також оголосили про нові внески до ініціативи НАТО “PURL”, спрямованої на посилення української протиповітряної оборони. Уперше до неї долучилися Чехія, Туреччина та Албанія, а готовність зробити внески також підтвердили Словенія, Румунія, Португалія, Фінляндія. Данія включила фінансування PURL до нового пакета безпекової допомоги, а Канада представила окремий пакет із фокусом на далекобійні боєприпаси (URL: <https://zakordon.rayon.in.ua/news/1085888-samit-nato-v-ankari-ukrayina-otrimala-finansovi-garantiyi-novi-risennia-shhodo-ppo-ta-pidtdverdzennia-svojeji-rol-i-v-bezpeci-aliansu>. 2026. 9.07).

Під час саміту відбулося засідання Ради Україна – НАТО на рівні міністрів закордонних справ за участю представників усіх 32 країн-членів Альянсу. За словами глави місії України при НАТО, усі виступи були позитивними щодо України, а багато держав підтвердили підтримку її майбутнього членства не лише у Європейському Союзі, а і в НАТО.

На думку А. Гетьманчук, саміт в Анкарі став переломним у відносинах України та НАТО, оскільки поєднав стратегічні політичні рішення з практичними кроками, спрямованими на посилення обороноздатності України й наближення завершення війни.

М. Золкіна, голова напряму «Регіональна безпека та дослідження конфліктів», дослідниця Лондонської школи економіки й політичних наук,

високо оцінює підсумки саміту НАТО в Анкарі. За її словами, із саміту НАТО в Анкарі вже впевнено можемо вести відлік нового етапу в існуванні Альянсу. «Це можна називати НАТО 3.0 або європеїзованим НАТО, і це буде справедливо, але головне, що саме дає підстави для такого відліку. І їх декілька. По-перше, Європа та Україна дипломатично та на рівні планування безпекової й оборонної політики зробили квантовий стрибок після саміту в Гаазі. Від тотального шоку європейців – до збільшення витрат на оборону серед європейських членів НАТО та Канади до рекордних для них 575 млрд дол. за підсумками 2025 р.», – зазначає М. Золкіна (URL: <https://dif.org.ua/article/samit-v-ankari-dlya-nato-pochavsya-noviy-etap>. 2026. 9.07).

За її словами, фінансова відповідальність за підтримку України на рівні взаємного «безпекового пакту»: «Європа шукає кошти для підтримки, а Україна не лише бере (ресурси, зброю тощо), а насамперед дає (безпеку, час на планування, нові технології та досвід тощо)». За формальною згадкою про внесок України в трансатлантичну безпеку – нова, десь прагматично-безпекова, а десь – політична реальність. «По-друге, більшу відповідальність Європи за оборону Альянсу, що теж закріплено в тексті декларації, також варто сприймати як нову реальність НАТО. Для США ідея з НАТО 3.0 – це не про декларації, а про конкретні дії. Оновлена програма по швидкому реагуванню на початок війни проти НАТО, так звана Модель сил НАТО, ризикує бути основною мішенню нових планів Пентагону», – наголошує М. Золкіна.

На думку експерта з геоекономіки О. Саркіца, поглиблення оборонної співпраці через спільне виробництво та ліцензування пришвидшить постачання критично важливої зброї і водночас збереже лідерство США в оборонних технологіях. Україна довела, що є партнером й учасником забезпечення колективної безпеки, а маючи інноваційні кадри та стійку оборонну промисловість, вона здатна розробляти і виробляти навіть найскладніші оборонні системи. Київ послідовно розглядає США як головного партнера в цьому напрямі. Досяжність таких домовленостей залежить від точних меседжів, чітких аргументів і роботи на всіх рівнях. «Стратегічні плани не знімають окремого питання, яке Зеленський підняв і в Анкарі. Довгострокові плани з нарощування оборонного потенціалу не замінюють нагальних потреб. Україна має терміново отримати засоби захисту цивільного населення й критичної інфраструктури від російського ракетного та дронного терору. Актуальності цій темі додав сам перебіг саміту. За день до його початку російський удар по Києву забрав життя щонайменше 11 людей», – наголосив експерт.

За його словами, ліцензія на Patriot і спільне виробництво дронів дадуть ефект через місяці й роки. Обстріли міст тривають щодня вже зараз. «Тому пріоритетом номер один для Києва на самому саміті було отримати якомога більше ракет до наявних систем “Patriot” і якомога швидше. Стратегічні

домовленості цю потребу не закривають. Її закривають фізичні постачання перехоплювачів найближчим часом», – підкреслив О. Саркіц (URL: <https://ukranews.com/ua/publication/4745-samit-nato-v-ankari-shho-otrymala-ukrayina>. 2026. 9.07).

Він вважає, що політичні заяви на саміті поки залишаються на рівні декларацій. Головним випробуванням стає їх виконання. Угоду щодо дронів і ліцензію на Patriot потрібно закріпити підписами й конкретними термінами, бо без документів і графіків домовленості лишаються намірами. Зобов'язання ж на 70 млрд євро потрібно наповнити реальними коштами, бажано поза межами вже наявних програм.

Завідувач відділу Національного інституту стратегічних досліджень О. Іжак також не впевнений у високій результативності саміту. На його переконання, саміт НАТО в Анкарі не приніс уточнень щодо вступу України до Альянсу, але в декларації з'явилася важлива формула про те, що «Україна сприяє трансатлантичній безпеці».

Як пише О. Іжак, статус України на саміті був високим політично, але обмеженим юридично: Рада Україна – НАТО не відбулася на рівні лідерів, а протокольна присутність В. Зеленського виглядала скромнішою, ніж раніше. «Водночас виступ В. Зеленського на оборонно-промисловому форумі, спільні заяви з Генеральним секретарем і двосторонні контакти не дають підстав говорити про кризу у відносинах України з Альянсом», – наголошує О. Іжак (URL: <https://zn.ua/ukr/POLITICS/ekspert-rozkriv-rezultati-samitu-nato-dlja-ukrajini-.html>. 2026. 9.07).

Експерт заявив, що реальність така: «НАТО не надало ознак готовності негайно включити Україну в спільну оборону та прийняти союзницькі зобов'язання щодо неї. Але НАТО інтенсивно готується до світу, у якому Європа вже не зможе, як раніше, покладатися на США у конвенційній обороні, а Україна може взаємодіяти з Альянсом як джерело бойового і технологічного досвіду сучасної війни. Україні не можна погодитися на те, щоб підтримка з боку Альянсу стала заміником членства. Але так само не можна втратити шанс стати частиною оборонної економіки НАТО 3.0».

Без оптимізму оцінює підсумки саміту в Анкарі й колишній посол США при НАТО І. Даалдера. За його словами, саміт НАТО в Анкарі став «упущеною можливістю» та показав, що Альянс переживає кризу, доки Президентом США залишається Д. Трамп.

І. Даалдер зазначив, що підсумкова декларація саміту виявилася «шаблонною заявою», а лідери обмежилися фразою «Ми з нетерпінням чекаємо на нашу наступну зустріч», не підтвердивши проведення наступного саміту в Албанії. За зачиненими дверима Д. Трамп був привітний, але перед камерами виступив з критикою на адресу союзників. «Він дорікнув Великій Британії, Франції, Німеччині та Бельгії за відсутність допомоги у війні проти Ірану, а іспанців назвав “безнадійними, поганими людьми”, наказавши припинити торгівлю. Також він заявив, що Гренландія має стати частиною

США», – зазначив І. Даалдер (URL: <https://novosti-n.org/ua/news/Politico-Samit-NATO-v-Ankari-pokazav-kryzu-alyansu-pry-Trampi-341473>. 2026. 10.07).

За його словами, Генсекретар НАТО М. Рютте доклав зусиль, щоб саміт відбувся без інцидентів, захищав рішення Д. Трампа про війну в Ірані та двічі їздив до Вашингтона, переконуючи Президента в цінності Альянсу. «Нова реальність така: США більше не є надійним союзником. Європі доведеться взяти на себе набагато більшу відповідальність за власну оборону», – підкреслив І. Даалдер.

Разом з тим експерти вважають, що підсумки саміту НАТО в Анкарі засвідчили зміщення фінансового тягаря безпекової допомоги Україні на Європу. Головні оцінки політиків та експертів зводяться до того, що Київ закріпив статус донора безпеки, а Альянс перейшов до інтенсивної підготовки «НАТО 3.0» на тлі трансформації ролі США. У декларації зафіксовано формулу, що Україна сприяє трансатлантичній безпеці. Експерти наголошують, що це визнає суб'єктність української армії та її бойового досвіду. Важливим зрушенням стали заяви щодо обговорення передачі ліцензії на виробництво ракет до систем “Patriot” в Україні.

Експерти також вказують на те, що зустріч в Анкарі підтвердила курс на «більш європейську» оборону, оскільки Європа й Канада нині фінансують переважну більшість допомоги.

М. Закіров, заввідділу СІАЗ НБУВ

Зустріч «Коаліції охочих» у Парижі

Європейські міжнародні інституції та окремі країни за час, що минув від початку широкомасштабного вторгнення російських військ в Україну, пройшли складний процес еволюції ставлення до України, усвідомлення власної ролі в забезпеченні безпеки на континенті та ставленні до країни-агресора. Шлях від висловлення глибокого занепокоєння та пропозицій надати притулок керівництву країни до допомоги засобами захисту на кшталт касок зайняв певний час, але є сподівання що все це вже в минулому. Чималу роль у пожвавленні активності європейських країн відіграла й політика Д. Трампа, який своїми погрозами припинити фінансування, скоротити американський контингент або взагалі вийти з НАТО зруйнував багаторічну інфантильну позицію європейців, які звикли ховатися під американську парасольку та послідовно скорочували власні військові програми. Спроби «зрозуміти Путіна» в сукупності з дешевим російським газом і нафтою зіграли свою негативну роль – тепер європейці змушені братися за роботу й надолужувати втрачене за десятиліття керівництва лідерів часів А. Меркель, Н. Саркозі, С. Берлусконі та ін.

Однією з вагомих ознак оздоровлення європейської політики безпеки є створення «Коаліції охочих», що почала формуватися за ініціативи Президента Чехії П. Павела в березні 2025 р. Ініціативу підтримав Прем'єр-міністр Великої Британії К. Стармер, а вже в серпні 2025 р. голова Єврокомісії У. фон дер Ляєн назвала екстрений саміт європейських лідерів щодо України «Коаліцією охочих». Відтоді почали проводитися зустрічі в межах нового об'єднання на чолі з Великою Британією та Францією. Усього до «Коаліції охочих» входить понад 35 держав.

На початку року її учасники домовилися надати Україні юридично зобов'язувальні гарантії того, що країна не залишиться без підтримки в разі повторної російської агресії. «Коаліція» також розробила рамковий план створення багатонаціональних сил стримування. Передбачається, що вони зможуть підтримувати українську армію в мирний час, зокрема проводити підготовку військовослужбовців, допомагати із захистом повітряного простору та морських акваторій (URL: <https://unn.ua/amp/koalitsiia-okhochykh-zbyraietsia-u-paryzhi-na-poriadku-dennomu-protyraketna-oborona-ta-viiskovipavchannia>). Отже, наміри коаліції поступово почали набувати деяких конкретних рис і будувати свою роботу з огляду на перспективу.

У Парижі 13 липня було заплановано чергову зустріч лідерів країн «Коаліції охочих». До зустрічі мали доєднатися Молдова та Північна Македонія, що цілком відповідає прагненням цих двох країн брати більш активну участь у внутрішньоєвропейських процесах. Особливо важливим це є для Молдови, яка має власну непросту історію відносин з РФ і наявність Придністров'я, яке від перших днів підтримується Кремлем і в цілому виникло виключно за його ініціативною участю. Крім того, Президент України В. Зеленський анонсував, що відбудеться зустріч «антибалістичної коаліції», яку буде присвячено створенню ініційованого Україною європейського антибалістичного щита «FREYJA». Останнє питання надзвичайно актуально для України з огляду на активне використання агресором балістичних ракет, єдиним надійним захистом від яких є американський комплекс «Patriot», запаси ракет до якого були істотно зменшені під час війни США проти Ірану. Разом з тим європейські країни, які також критично залежать від США в цьому питанні, також зацікавлені в розробці власної протиракетної програми.

Отже, Президент Франції 13 липня приймав у Парижі понад 25 глав держав та урядів з «Коаліції охочих». Головна тема – подальша підтримка України. За словами радника Е. Макрона, зустріч покликана показати, що Захід не планує зменшувати допомогу Києву, незважаючи на «втому від конфлікту». Очікується, що лідери обговорять зміцнення української ППО, розвиток систем «Patriot» і створення нових протиракетних систем. «Союзники мають намір «зміцнити» почуття єдності та співпраці на підтримку України після саміту G7 та саміту НАТО в Анкарі, де союзники зобов'язалися направити Києву військову допомогу в розмірі 70 млрд євро. За повідомленнями ЗМІ, метою зустрічі є показати, що західні союзники

продовжують надавати підтримку Україні й Москва може не покладатися на «втому від конфлікту» (URL: <https://podolyaka.ru/snova-v-parizh-makron-sozyvaet-koalitsiyu-zhelayuschih-dlya-obsuzhdeniya-vydeleniya-e70-mlrd-ukraine>).

В анонсах зустрічі було зазначено, що в саміті «Коаліції охочих» у Парижі візьмуть участь, крім Президента України, президенти Молдови, Фінляндії та Румунії. Також участь у заході братимуть прем'єр-міністри Албанії, Хорватії, Іспанії, Данії, Норвегії, Швеції, Греції, Люксембургу, Польщі, Великої Британії, Естонії, Бельгії, Австрії, Німеччини, Чехії, Нідерландів, Словенії, Латвії. Крім того, очікується присутність представників інших держав, що входять до «Коаліції охочих», зокрема Північної Македонії, Італії, Туреччини, Португалії, Литви, Словаччини, Австралії, Ісландії, Чорногорії, Японії, Нової Зеландії, Канади, Ірландії, Кіпру. Від інституцій ЄС і НАТО очікують на голову Європейської ради, президента Єврокомісії та Генсека НАТО (URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/4893865-nazvano-uchasnykiv-samitu-koalitsii-okhochykh-u-paryzhi>). Треба зазначити, що заплановане високе представництво було представлено в повному складі.

З огляду на традиційно для міжнародних зустрічей такого формату щільний графік Президент України В. Зеленський 13 липня вже перед засіданням провів робочу зустріч у Парижі з Президентом Франції Е. Макроном. «Як завжди, тісно координуємо позиції з Еммануелем. Продуктивна зустріч – обговорили пріоритети перед засіданням антибалістичної коаліції та “Коаліції охочих”, а також двосторонню співпрацю. Відносини наших країн досягли дійсно стратегічного рівня, і багато в чому саме завдяки особистим зусиллям Президента Макрона. Сьогодні я подякував Еммануелю за допомогу та підтримку протягом цих років та відзначив пана Президента, справжнього друга України, орденом Свободи», – написав Президент В. Зеленський у мережі “X”. Як заявив голова Української держави, у Франції є спроможності та сильні технології, які потрібні, щоб допомогти Україні. «Ми детально говорили про ситуацію на фронті та потреби України для захисту людей від російських атак. Важливо посилювати Україну, зміцнювати наше ППО і прискорювати нашу європейську антибалістику. У Франції є саме ті спроможності та сильні технології, які потрібні, щоб допомогти. Будемо працювати над цим разом із нашими союзниками. Дякую, Франціє, дякую, Еммануелю!» – резюмував Президент В. Зеленський (URL: <https://nv.ua/ukr/world/geopolitics/koaliciya-ohochih-zustrich-zelenskogo-ta-makrona-v-parizhi-opublikovane-video-50624095.html>).

Слід зауважити, що, скоріше, ідеться про франко-італійську розробку SAMP/T NG, яка, за задумом, має бути спроможною протистояти балістичним ракетам, але у відкритих джерелах відомостей про ефективне застосування цього комплексу проти саме балістичних ракет вкрай мало. Проте наявність такого комплексу відкриває можливість істотного прискорення розробки

протиракет з доведеною ефективністю. Модернізація вже наявного озброєння потенційно більш проста справа, ніж розробка з нуля нового комплексу.

За підсумками зустрічі в Парижі всі анонсовані напередодні домовленості було обговорено. Зокрема, учасники «Коаліції охочих» погодили нові кроки для посилення підтримки України. Партнери оголосили про запуск антибалістичної програми “FREYJA”, розширення військової допомоги, підготовку до зими та посилення санкційного тиску на Росію. У цілому в роботі 15-го засідання «Коаліції охочих» узяли участь представники 40 держав. Серед головних результатів зустрічі – старт антибалістичної програми “FREYJA”. У Парижі також відбулася перша установча зустріч антибалістичної коаліції за участю європейських виробників компонентів для систем протиповітряної оборони. «Усі ви бачите, яку загрозу зараз несе балістика. У війні Росії проти України саме удари балістикою стали для Росії останньою ставкою – реально фінальним його засобом затягувати війну. Путін протягом усіх років повномасштабної війни намагається зламати Україну і українців – мотивацію та дух наших людей. Фронт йому це не дозволяє», – зауважив В. Зеленський (URL: <https://rubryka.com/2026/07/14/koalitsiya-ohochyh-3>).

Також слід зауважити, що багаторічна політика впливу Кремля та діяльність різноманітних структур у Європі час від часу дає про себе знати. Зокрема, Прем’єр-міністр Болгарії Р. Радев заявив, що Болгарія більше не братиме участі в «Коаліції охочих», яка об’єднує країни, що підтримують Україну у війні проти Росії. «Ми не беремо участі у “коаліції”, яка наполягає на продовженні фінансової та військової допомоги Україні», – зазначив він. За словами Р. Радева, завершити війну можна не шляхом нарощування військової підтримки, а завдяки активним дипломатичним зусиллям, які мають покласти край ескалації. Відомо, що Р. Радев послідовно виступає проти надання Україні фінансової допомоги та називає себе прихильником «прагматичного підходу» у відносинах з Росією. Болгарія є одним з найбільших у Євросоюзі виробників боєприпасів радянського зразка, які відіграли важливу роль у забезпеченні української армії на початку повномасштабного вторгнення. З 2022 р. Софія передала Україні 13 партій військової допомоги, проте їх вартість і склад болгарська влада не розкривала (URL: <https://forbes.ua/ru/news/bolgariya-bilshe-ne-bratime-uchasti-v-koalitsii-okhochikh-z-pidtrimki-ukraini-14072026-40391>). Отже, заздалегідь прогнозований спостерігачами демарш нового очільника Болгарії, який посів крісло Прем’єра в травні 2026 р., відбувся. Проте на тлі загальної атмосфери підтримки ці дії є лише продовженням добре відомої політики В. Орбана, Р. Фіцо та деяких інших європейських політиків, які шукають популярності або страждають на певні ресентименти і які не впливають на загальну підтримку й розуміння ролі України у європейській структурі безпеки.

Слід підкреслити, що, крім цих домовленостей, учасники зустрічі вирішили також практичні питання посилення захисту України від загрози.

Так, за підсумками зустрічі Франція підтвердила готовність уже цього року передати Україні додаткові системи ППО та ракети до них. Також Париж надасть ліцензії на виробництво ракет “ASTER” для комплексів “SAMP/T” і крилатих ракет “SCALP”. Президент Франції Е. Макрон також відзначив рішення Президента США Д. Трампа надати Україні ліцензії на виробництво ракет-перехоплювачів для систем “Patriot” (URL: <https://rubryka.com/2026/07/14/koalitsiya-ohochyh-3>).

Отже, наша країна отримає можливість не лише вирішити поточні нагальні проблеми захисту від балістичних ракет агресора, а й у перспективі матиме можливість долучитися до виробництва найбільш сучасних ракет і увійде до клубу найбільш технологічних держав світу у сфері виробництва зброї. З огляду на необхідність реструктуризації повоєнної економіки країни цей напрям може стати одним з провідних і до певної міри навіть відіграти роль своєрідного локомотива відновлення.

З огляду на розвиток ситуації і вперту відмову агресора від будь-яких пропозицій миру окремою темою переговорів стала підготовка України до нового опалювального сезону. В. Зеленський повідомив, що партнери підтримали необхідність допомоги українській енергосистемі. «Ми сьогодні обговорили, що потрібно, щоб підготувати енергетику – дуже розраховуємо на підтримку партнерів. Сьогодні усі учасники “коаліції” із цим фактично погодилися». Канцлер Німеччини наголосив, що важливо працювати над протиповітряним захистом України та тим, як допомогти Україні якнайкраще підготувати до найближчої зими. Ф. Мерц запевнив, що Берлін і надалі допомагатиме Україні зміцнювати енергетичну систему та протиповітряну оборону (URL: <https://rubryka.com/2026/07/14/koalitsiya-ohochyh-3>).

Звісно, наша країна, на жаль, накопичила чималий досвід подолання наслідків руйнувань енергетики в зимовий період, але підтримка партнерів залишається життєво необхідною умовою. Українські енергетики вміють добре працювати, але своєчасно зроблені запаси комплектуючих, обладнання, необхідного інструментарію тощо істотно полегшать завдання забезпечення стабільної роботи взимку.

Ще одним пріоритетом учасники зустрічі назвали збільшення санкційного тиску на Росію. Найближчим часом Євросоюз планує ухвалити 21-й пакет санкцій, одним із ключових напрямів якого стане боротьба з російським тіньовим флотом. За словами Е. Макрона, від початку року Франція вже провела п’ять операцій з перехоплення таких суден. Крім того, партнери відмітили наявний перелам у конфлікті. Е. Макрон заявив, що Україна поступово повертає собі ініціативу у війні, тоді як Росія стикається зі зростаючими військовими та економічними труднощами. За його словами, учасники «коаліції» погодили подальші кроки для підтримки України, посилення тиску на Москву та наближення справедливого миру. Прем’єр-міністр Великої Британії К. Стармер закликав союзників і надалі нарощувати допомогу Україні. «Ми маємо посилити наші власні спроможності

виробництва й повинні підтримувати інновації в Україні. Маємо більше тиснути на Росію, просуваючись щодо посилення санкцій», – переконаний він (URL: <https://rubryka.com/2026/07/14/koalitsiya-ohochyh-3>).

Засідання «Коаліції охочих» у Парижі збіглося зі святом: 14 липня у Франції відзначають головне національне свято, саме цього дня французи штурмом взяли фортецю і в'язницю Бастилію у 1789 р., що сприяло підйому Французької революції та поваленню монархії. Президент Франції Е. Макрон заявив, що для нього велика честь вітати на параді всіх партнерів з «Коаліції охочих» і «наших українських друзів, які крокуватимуть з нами, демонструючи стратегічне пробудження Європи та нашу єдність». Понад 300 од. техніки та понад 6 тис. військовослужбовців пройшли маршем по Єлисейських Полях. Участь у параді взяли воїни десятків країн-союзниць. Український парадний розрахунок пройшов маршем наприкінці – у спільному строю з європейськими союзниками. Українські льотчики здійснили політ на двох “Mirage 2000B” спільно з французькими колегами (URL: <https://armyinform.com.ua/2026/07/14/vpershe-na-paradi-v-paryzhi-vijskovy-zsu-projshly-marshem-ukrayinski-piloty-proletily-na-mirage>).

Участь українських льотчиків у параді стало черговим підтвердженням досягнутих домовленостей. Зокрема, Президент Франції Е. Макрон повідомив про майбутнє посилення української бойової авіації. За його словами, у 2028–2029 рр. Україна має отримати французькі багатоцільові винищувачі “Rafale”. Ідеться про закупівлю 16 літаків цього типу. Rafale є багатоцільовим винищувачем четвертого покоління, який здатний виконувати завдання із завоювання переваги в повітрі, завдавати ударів по наземних цілях, здійснювати розвідку й перехоплення повітряних цілей. Літак перебуває на озброєнні Повітряно-космічних сил і Військово-морських сил Франції, а також експортується до ряду країн. Е. Макрон не уточнив деталей майбутнього контракту чи графіка постачання, однак наголосив, що перші польоти Rafale в Україні очікуються у 2028–2029 рр. (URL: <https://www.obozrevatel.com/ukr/politics-news/ukraina-otrimae-frantsuzki-vinishchuvachi-rafale-zelenskij-provodit-spilnu-preskonferentsiyu-z-liderami-frantsii-nimechchini-j-britanii-golovni-zayavi-video.htm>).

Отже, співробітництво наших країн розширюється. Україна має змогу зміцнювати свою обороноздатність за рахунок отримання сучасних високотехнологічних видів озброєння.

Таким чином, 15-й саміт «Коаліції охочих», що відбувся в Парижі, засвідчив розвиток європейської єдності та рішучість європейців докладати зусиль як для підтримки України, так і для побудови власної системи безпеки, що спиратиметься на європейські технології й ресурси. Створення загальноєвропейської антибалістичної програми та долучення України до виробництва сучасних видів озброєння стало черговим потужним етапом на шляху нашої країни до повноправного членства у ЄС і НАТО.

Витрати, статки та споживчі настрої населення (домогосподарств) України в умовах повномасштабної війни з Росією

(Продовження. Початок у № 13)

Витрати, статки та споживчі настрої населення (домогосподарств), як і доходи населення (домогосподарств), є тісно взаємопов'язаними елементами відтворювального циклу будь-якої національної економіки. У сучасній Україні зазначений цикл економічного відтворення функціонує в умовах повномасштабної війни, розв'язаної Росією проти нашої держави. І ця війна потужно впливає на всі ланки зазначеного циклу та його відображення в українському інформаційному просторі, включаючи відповідну державну звітність. Деякі із зазначених питань, як-от доходи, частина економічних настроїв населення України в умовах повномасштабної війни та їх відображення в українському інформаційному просторі, досліджувалися раніше (Україна: події, факти, коментарі. 2026. № 13).

У цій праці лише коротко нагадаємо, що величина та розподіл доходів між різними групами населення обумовлюють відповідне формування витрат і статків домогосподарств. Що ж стосується інформації про доходи, статки та витрати населення (домогосподарств) України, то з початком повномасштабної війни, розв'язаної Росією проти нашої держави, відповідні обстеження Державної служби статистики (далі – Держстат) України було припинено. Обстеження ж доходів й умов життя (EU-SILC) українців Держстатом України було відновлено лише в березні 2026 р. Його завершення планувалося на червень цього ж року (URL: <https://stat.gov.ua/uk/news/holova-derzhstatu-2025-rik-stav-dlya-statystyky-rokom-vidnovlennya-ta-pochatku-systemnoyi>).

Однак треба враховувати, що на обробку статистичних даних, отриманих у процесі цього дослідження, підготовку їх до публікації та оприлюднення результатів згаданого обстеження Держстату України потрібен доволі значний відтинок часу. Найімовірніше на оприлюднення результатів обстеження доходів та умов життя (EU-SILC) українців Держстатом України можна очікувати не раніше IV кварталу 2026 р. Тому, через актуальність проблеми витрат, статків і споживчих настроїв населення (домогосподарств) України за умов повномасштабної війни, цю проблему доцільно розглянути на базі існуючих нині джерел інформації. Утім після публікації результатів згаданого вище обстеження Держстату України можна знову повернутися до аналізу цієї проблеми.

Водночас серед відкритих джерел інформації, присвячених проблемі доходів, статків і витрат населення України, насамперед варто звертатися до дослідження «Соціально-економічний стан домогосподарств України», проведеного в період грудня 2023 р. – лютого 2024 р. Інститутом демографії та проблем якості життя НАН України та Українським центром соціальних реформ на замовлення Міністерства соціальної політики України за фінансової підтримки Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) і Федерального міністерства економічного співробітництва й розвитку Німеччини (BMZ) через державний банк розвитку “KfW”. При цьому слід наголосити, що вибірка обстеження умов життя домогосподарств Держстату України включала 7 тис. 613 домогосподарств України, тоді як вибірка обстеження соціально-економічного стану домогосподарств Інституту демографії та проблем якості життя НАН України та Українського центру соціальних реформ включала 8 тис. 023 домогосподарств у «всіх регіонах України, крім тимчасово окупованої Автономної Республіки Крим та Луганської області (у Донецькій, Запорізькій та Херсонській областях – лише території, що контролюються Урядом)». У звіті дослідження «Соціально-економічний стан домогосподарств України» статистичні показники домогосподарств наводяться за 2023 р. і в деяких випадках порівнюються з аналогічними показниками за 2021 р., отриманими тоді при аналогічному обстеженні, проведеному Держстатом України. При цьому спочатку в дослідженні «Соціально-економічний стан домогосподарств України» інформація про доходи і витрати населення (домогосподарств) була отримана в цінах 2023 р. Потім, для забезпечення їх коректного зіставлення з аналогічними показниками за період, що передував початку повномасштабної війни, розв’язаної Росією проти нашої держави, показники доходів і витрат населення (домогосподарств) України за 2023 р., з урахуванням інфляції, були приведені до рівня аналогічних показників за 2021 р. (URL: [https://www.unicef.org/ukraine/media/46041/file/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B8%CC%86%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%2025.07.24%20\(1\).pdf.pdf](https://www.unicef.org/ukraine/media/46041/file/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B8%CC%86%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%2025.07.24%20(1).pdf.pdf)).

Оскільки горизонт статистичних показників у дослідженні «Соціально-економічний стан домогосподарств України» закінчується 2023 р., то для отримання адекватних уявлень про витрати, статки та споживчі настрої населення (домогосподарств) України після 2023 р. використовувалися інші відкриті джерела інформації за відповідний період часу. Тому представлене дослідження витрат, статків і споживчих настроїв населення (домогосподарств) України охоплює два хронологічні періоди: перший етап охоплює 2021–2023 рр., другий – 2024 р. – перша половина 2026 р. Також ці хронологічні періоди доволі сильно різняться між собою за характером бойових дій і перебігом повномасштабної російсько-української війни. Це

відповідним чином позначилося на динамізмі демографічних та інших соціальних процесів, а отже, і на витратах, статках та споживчих настроях населення (домогосподарств) України.

Вельми наочне уявлення про зв'язок між рівнем доходів і характером витрат населення України в умовах повномасштабної війни дає самооцінка купівельної спроможності домогосподарств. Дослідження «Соціально-економічний стан домогосподарств України» засвідчило, що у 2023 р. частка тих домогосподарств, які не можуть забезпечити собі навіть достатнє харчування, зросла порівняно із 2021 р. у 3,6 раза – з 3,4 до 12,2 %. Практично незмінною залишилася частка тих домогосподарств, яким вистачає грошей і вони ще робили заощадження: 13,0 % – у 2021 р., 13,4 % – у 2023 р. Так само практично незмінною залишилася частка тих домогосподарств, які відмовлялися собі в найнеобхіднішому, крім харчування: 33,2 % – у 2021 р., 33,4 % – у 2023 р. Частка ж тих домогосподарств, яким вистачало грошей, але вони не робили заощадження, зменшилася з 50,5 % у 2021 р. до 41,0 % – у 2023 р.

Як видно з наведеного вище, протягом 2021–2023 рр. під впливом повномасштабної війни населення України помітно збідніло. Адже при цьому не лише значно зросла частка тих домогосподарств, які не можуть забезпечити собі навіть достатнє харчування, а також істотно зменшилася частка тих домогосподарств, яким грошей вистачало, але вони не робили заощаджень. При цьому так звана монетарна бідність в Україні, яка визначається часткою домогосподарств із середньодушовими еквівалентними доходами нижче фактичного прожиткового мінімуму, у 2023 р. зросла до 35,5 проти 20,6 % – у 2021 р., тобто в 1,7 раза. Також у 1,3 раза зросла частка бідних домогосподарств, згідно з їхньою самооцінкою на базі рівня власного споживання. Утім різниця в темпах зростання у 2021–2023 рр. монетарної бідності домогосподарств населення й бідності, визначеної на підставі самооцінки домогосподарств, може відображати фактичний вплив неофіційних та інших тіньових доходів населення. Адже точний монетарний облік таких доходів неможливий. До речі, до категорії таких доходів фахівці відносять і вартість продуктів харчування, отриманих у підсобному присадибному господарстві, а не лише тіньові доходи, отримані з порушенням чинного законодавства. Проведені пізніше дослідження засвідчили, що в подальшому ситуація з рівнем реальних доходів домогосподарств і диференціацією населення України за цією ознакою сильно не змінилася (Україна: події, факти, коментарі. 2026. № 13).

Зазначені вище зміни в доходах обумовили й структурні зміни в сукупних витратах населення (домогосподарств) України. Загалом у макроекономіці та статистиці витрати домогосподарств розподіляються на дві великі категорії: споживчі й неспоживчі витрати. Споживчі витрати: купівля товарів, їжі, одягу, оплата комунальних послуг, транспорту і відпочинку тощо. Неспоживчі витрати представлено накопиченнями (заощадженнями) та грошовими й матеріальними переказами іншим особам. Як наголошується в

дослідженні «Соціально-економічний стан домогосподарств України», за підсумками 2023 р., під впливом повномасштабної війни, порівняно з 2021 р., відбулися істотні зміни в структурі сукупних витрат домогосподарств України. Найголовніші з них – зменшення частки неспоживчих витрат і зростання витрат на харчування. Однак у 2021–2023 рр. в Україні відбулися також інші структурні зміни сукупних витрат домогосподарств. Як впливає з матеріалів зазначеного дослідження, у 2023 р. зросла частка витрат на охорону здоров'я, а також на різні товари й послуги та зменшилася частка витрат на житло, воду, електроенергію, газ, тобто на оренду житла й комунальні послуги.

З наведеного вище також можна зробити деякі висновки щодо характеру витрат і формування статків (накопичень) населення (домогосподарств) України під час повномасштабної війни. Зокрема, зменшення частки неспоживчих витрат у структурі сукупних витрат домогосподарств (населення) України корелює з незначним приростом частки вітчизняних домогосподарств, яким вистачало грошей і вони ще робили заощадження. Утім, цей факт не повинен вводити в оману. Адже в межах цієї групи на найзаможніші домогосподарства, що входили до складу 7–10-го децилей разом (тобто на 40 % домогосподарств, які змогли заощадити частину своїх доходів) припадало 73,5 % доходів домогосподарств з усієї сукупності таких домогосподарств України. Вони ж, у свою чергу, становили лише 9,8 % від усіх домогосподарств України як таких. Наведені дані наочно ілюструють ступінь нерівномірності розподілу населення України за накопиченими статками в умовах повномасштабної війни (URL: [https://www.unicef.org/ukraine/media/46041/file/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B8%CC%86%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%2025.07.24%20\(1\).pdf.pdf](https://www.unicef.org/ukraine/media/46041/file/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B8%CC%86%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%2025.07.24%20(1).pdf.pdf)).

Зазначена вище нерівномірність у доходах різних груп домогосподарств України позначилася на споживацькій поведінці населення загалом. Стосовно споживчих настроїв населення України директор, керівник галузевої групи з ритейлу та оптової дистрибуції “Deloitte Ukraine” О. Ямпольський на початку 2026 р. зазначав, що «сучасна Україна живе в умовах, де кожне рішення набуває ваги. Саме тому ринок сьогодні варто розглядати через дві лінзи. Перша – споживацька. Це люди, які щодня ухвалюють десятки практичних рішень: що купувати, яким сервісам довіряти, яку позицію бренду підтримувати своїм вибором. Їхній фокус дедалі більше зміщується до необхідних категорій, зростає роль цифрових інструментів, а цінності стають частиною покупок так само, як і ціна.

Друга – бізнесова. Це досвід ритейлерів і компаній, у даних яких – мільйони взаємодій: покупки, повернення, динаміка категорій, зміни у форматах та каналах продажів. Саме ритейл бачить те, що часто залишається

поза увагою: які сегменти відновлюються швидше, які формати стають зручнішими і що насправді впливає на вибір покупців. Саме тому в цьому дослідженні ми поєднали обидві перспективи – погляд споживачів і практичний досвід ритейлу.

З боку споживачів ми бачимо, що 84 % бюджету спрямовується на базові потреби, тіток дедалі частіше перетворюється на каталог товарів, а відгуки стають одним із ключових маркерів довіри. Тридцять чотири відсотки українців ухвалюють рішення, спираючись на досвід інших, а технології штучного інтелекту вже стали щоденним інструментом для понад чверті респондентів. З боку бізнесу помітне зростання активності у ключових категоріях, повернення інтересу до непродовольчих товарів, популярність дискаунтерних форматів і швидка цифровізація сервісів – доставки, поштоматів та мобільних рішень.

Між цими двома вимірами є ще один важливий фактор – цінності. Шістдесят два відсотки українців уникають брендів, пов'язаних із ринком країни-агресора, а 87 % продовжують підтримувати Збройні сили України. Ці рішення не завжди відображаються у транзакційних даних, але саме вони формують напрям розвитку ринку. Поєднавши погляди людей і бізнесу, ми бачимо реальні процеси, які формують споживацьку поведінку в країні, що живе у непростий час, але впевнено рухається вперед».

Дослідження Deloitte Ukraine базується на онлайн-опитуванні в період 28 листопада – 11 грудня 2025 р. за вибіркою більше ніж 1 тис. респондентів, що представляє населення України за статтю, віком, видом зайнятості й типом населеного пункту. При цьому, як впливає зі звіту Deloitte Ukraine, акцент цього дослідження було зроблено на міському населенні України з урахуванням величини населених пунктів. Оскільки сільське населення України загалом бідніше за міське та відрізняється дещо іншою поведінкою у сфері купівлі товарів, то реальний рівень бідності населення України може бути дещо вищий, ніж це впливає з результатів дослідження Deloitte Ukraine (URL: <https://www.deloitte.com/content/dam/assets-zone2/ua/uk/docs/industries/consumer/2025/consumer-behavior-research-ukraine-2025-ua.pdf>).

Загалом, характеристику поточної поведінки населення (домогосподарств) України на споживчому ринку в умовах повномасштабної війни з Росією представлено у звіті дослідження Deloitte Ukraine «Споживацькі настрої українців у 2025 році». Зокрема, згідно з опитуванням Deloitte Ukraine у 2025 р. 84 % від свого місячного бюджету населення України витратило на обов'язкові платежі (комунальні платежі, орендна плата, платежі за боргами / кредитами тощо), продукти харчування, охорону здоров'я, транспорт; на придбання електроніки й дозвілля припадало по 1 % платежів бюджету; на інші категорії товарів і послуг – 12 %; на заощадження та інвестиції – 2 % платежів бюджету домогосподарств. При цьому на продукти харчування населення України витратило 40 % від свого місячного бюджету,

а на обов'язкові платежі – 31 % від свого місячного бюджету. Зазначимо також, що порівняно з 2024 р. у структурі витрат бюджету населення України у 2025 р. частка витрат на харчування була на 6 % вища. Це свідчить про фактичну роль подорожчання продовольства в розвитку інфляційних процесів в Україні під час повномасштабної війни з Росією.

Водночас структура витрат бажаного бюджету українських домогосподарств у 2025 р. мала такий вигляд: обов'язкові платежі (комунальні платежі, орендна плата, платежі за боргами / кредитами тощо), продукти харчування, охорона здоров'я, транспорт – 46 %, на придбання електроніки – 6 %, дозвілля – 12 %, інші категорії товарів і послуг – 17 %, на заощадження та інвестиції – 19 % витрат бажаного бюджету. При цьому на продукти харчування населення хотіло б витратити 26 %, а на обов'язкові платежі – 10 % від свого місячного бюджету. Звичайно, у структурі витрат бажаного бюджету домогосподарств деякі категорії витрат можуть бути надто занижені, а деякі – завищені, порівняно зі структурою витрат реального бюджету домогосподарств. Але в будь-якому випадку структура витрат бажаного бюджету домогосподарств базується на аналогічній структурі витрат реального бюджету населення у минулому. І в цьому контексті відмінності в структурах витрат фактичного (за 2025 р.) і бажаного бюджетів вітчизняних домогосподарств відображають вплив повномасштабної війни, розв'язаної Росією проти нашої держави, на сучасний соціально-економічний стан населення України.

Достеменно зауважимо, що зазначені відмінності в структурах витрат фактичного (за 2025 р.) і бажаного бюджетів вітчизняних домогосподарств корелюють з висновками (за 2023 р.), зробленими в згаданому вище дослідженні Інституту демографії та проблем якості життя НАН України й Українського центру соціальних реформ про зростання у 2021–2023 рр. загальної бідності населення та посилення майнових відмінностей між домогосподарствами України під впливом повномасштабної війни з Росією.

Повномасштабна війна вплинула також на поведінку українців як покупців. Як зазначено у звіті дослідження Deloitte Ukraine «Споживацькі настрої українців у 2025 році», «у 2025 р. українці продемонстрували підвищену потребу в економії на окремих категоріях товарів. Залежно від категорії частка тих, хто схильний заощаджувати, становить від 31 до 73 % (у 2024 р. – від 36 до 72 %). У більшості регіонів України найменше економлять на дитячих товарах, товарах для домашніх улюбленців, освіті та пальному. Натомість найчастіше заощаджують на товарах домашнього вжитку та побутовій хімії, одязі та взутті, продуктах харчування, косметичних засобах та парфумерії». При цьому автори дослідження вважають, що «у 2025 р. купівельна та споживацька спроможність українців загалом залишилась на рівні 2024 р. Радше спостерігається не зміна поведінки споживачів, а її закріплення». Водночас 47 % респондентів заявили, що вони відкладають великі покупки через ситуацію з безпекою в регіоні їх проживання

(URL: <https://www.deloitte.com/content/dam/assets-zone2/ua/uk/docs/industries/consumer/2025/consumer-behavior-research-ukraine-2025-ua.pdf>).

Утім, завдяки ознайомленню з презентаційними матеріалами згаданого дослідження, це твердження видається не зовсім коректним. Адже згадане вище зростання у 2025 р., порівняно з 2024 р., частки витрат на харчування в бюджетах домогосподарств, їх підвищена потреба до економії коштів на окремих категоріях товарів і схильність до формування запасів певних товарів радше свідчать про певне зменшення купівельної спроможності населення, ніж про її стабілізацію у 2025 р.

Зокрема, згідно з дослідженням Deloitte Ukraine «Споживацькі настрої українців у 2025 році» схильність населення до формування запасів певних товарів є доволі високою. Так, у 2025 р. майже 40 % респондентів робили запаси продуктів харчування, а 41 % купував про запас ліки. При цьому серед тих, хто створював собі запас медикаментів, переважали люди старшого віку (58+). Їх було 44 % від сукупного числа тих українців, які купували медикаменти про запас. Як свідчить історичний досвід, до формування запасів певних товарів схильні насамперед відносно бідніші верстви населення, які таким чином страхуються від подорожчання згаданих вище категорій товарів у майбутньому. Свідчення цього представлені і в згаданому дослідженні Deloitte Ukraine, згідно з яким 46 % українців, які працюють на фрілансі, не купують ліки про запас. Як відомо, фріланс працюють переважно більш високооплачувані категорії працівників, наприклад зі сфери інформаційно-комп'ютерних технологій.

Показовим у цьому плані є те, що у 2025 р. 44 % респондентів з дослідження Deloitte Ukraine під час придбання продуктів харчування в офлайн-магазинах, тобто в традиційних магазинах, витрачали більше коштів, ніж у 2024 р., 38 % – приблизно стільки ж і лише 18 % витрачали менше, ніж у 2024 р. При купівлі продуктів харчування в інтернет-магазинах частка респондентів, у яких витрати коштів у 2025 р. зросли, теж переважала частку тих, у яких витрати зменшилися – 32 проти 23 %.

Водночас згідно з опитуванням, яке провела компанія “Rakuten Viber” серед 25 тис. українців, 78 % громадян при купівлі товарів і послуг у 2026 р. почали витрачати більше порівняно з 2025 р. При цьому в 2026 р. 13 % опитаних намагаються економити та скоротили власні видатки. І лише в 9 % опитаних рівень витрат у 2026 р. не змінився (URL: <https://censor.net/biz/news/3607277/bilshist-ukrayintsiv-staly-vytrachaty-bilshе-za-ostanniui-rik>).

На думку CEO «АТБ-Маркет» Н. Шаповалової, головним драйвером змін споживчої поведінки населення України під час повномасштабної війни з Росією «стала економічна невизначеність і зростання цінової чутливості, обумовлені війною та інфляційним тиском» (URL: [https://www.deloitte.com/content/dam/assets-](https://www.deloitte.com/content/dam/assets-zone2/ua/uk/docs/industries/consumer/2025/consumer-behavior-research-ukraine-)

2025-ua.pdf). Наведене вище свідчить, що у 2025 р. рівень бідності населення України був не нижчий, ніж у 2024 р., а, можливо, і дещо вищий.

Тому дуже важливо також враховувати вплив фактора інфляції на формування статків і майнових відмінностей між домогосподарствами України. Відповідні обчислення проводилися на основі даних Державної служби статистики України. Зокрема, підрахунок показників сукупного індексу споживчих цін (інфляції) у розрахунку поточний рік до попереднього року засвідчив, що в Україні протягом 2022–2025 рр. (тобто за підсумками майже чотирьох років повномасштабної війни) сумарний сукупний індекс споживчих цін становив 160,9 %. Тобто в Україні споживчі ціни за майже чотири роки повномасштабної війни зросли в 1,61 раза. Обчислення ж показників сукупного індексу цін продуктів харчування в розрахунку поточний рік до попереднього року засвідчив, що в Україні протягом 2022–2025 рр. сумарний індекс цін продуктів харчування становив 178,8 %. Тобто в Україні ціни на продукти харчування за майже чотири роки повномасштабної війни зросли в 1,79 раза.

Як свідчать ці розрахунки, продукти харчування дорожчали швидше, ніж зростали ціни на сукупність усіх товарів разом узятих. Водночас через відмінності в структурі витрат бюджетів домогосподарств для більш заможних верств населення України зростання цін на продукти харчування не таке чутливе, як для відносно бідніших верств населення. Адже чим бідніше домогосподарство, тим більша частка його витрат припадає на продукти харчування. Таким чином, саме відносно бідніші групи населення більше страждають від зростання цін в Україні, яке значною мірою обумовлено повномасштабною війною з Росією.

Як зазначалося вище, інфляційні процеси та ситуація загальної соціально-економічної невизначеності в Україні, обумовлені повномасштабною війною, розв'язаною Росією проти нашої держави, впливали на економічні очікування та поточну купівельну активність населення. Зокрема, це проявилось в збільшенні витрат коштів на купівлю товарів, доволі високій схильності населення до формування запасів певних товарів, а також в економії коштів населення на окремих категоріях товарів.

Однак інфляційні процеси та ситуація загальної соціально-економічної невизначеності певним чином позначилися й на схильності населення України до фінансових заощаджень і накопичення певних видів статків / майна. За даними Національного банку України, за підсумками 2025 р. сума коштів на депозитних рахунках фізичних осіб (населення) зросла порівняно з кінцем 2021 р., тобто періодом напередодні повномасштабної російської воєнної агресії, на 101,5 %, або більше ніж удвічі. Причому в цей період приріст суми коштів на депозитних рахунках населення (101,5 %) був вищий і за приріст цін на продукти харчування (78,8 %), і за приріст споживчих цін загалом в Україні (60,9 %).

Таким чином, темпи зростання номінальних сум коштів на депозитних рахунках населення України перевищували темпи інфляції в Україні. Це означає, що сума реальних (тобто у цінах 2021 р.) коштів на депозитних рахунках населення України в цілому під час повномасштабної війни все-таки дещо зросла. Утім, динаміка таких фінансових накопичень для різних груп населення була різною. На цьому питанні ми зупинимось далі.

Як свідчать дані, наведені НБУ в «Огляді банківського сектору. Травень 2026 року», у I кварталі 2026 р. «гривневі кошти фізичних осіб зросли на 1,6 % кв/кв (у розрахунку квартал до попереднього кварталу. – Прим. ред.) (19,8 % р/р: у розрахунку рік до попереднього року. – Прим. ред.). Строкові гривневі депозити фізичних осіб зросли швидше – на 45 % кв/кв та 21,6 % р/р. Частка строкових залучень за квартал збільшилася на 1,0 в. п. (відсотковий пункт) до 34,8 %. Кошти населення в іноземній валюті також зросли на 2,2 % (+85 % р/р) за рахунок зростання коштів на поточних рахунках. Строкові депозити у валюті зменшилися в I кварталі на 1,4 % (–18 % р/р). Рівень доларизації вкладів фізичних осіб підвищився на 0,9 в. п. до 341 % під впливом послаблення курсу гривні». У травні 2026 р. в Україні, порівняно з травнем 2025 р., кошти на всіх депозитних рахунках фізичних осіб зросли на 17,5 %, у тому числі на депозитних рахунках у національній валюті – на 19,4 %, а на депозитних рахунках в іноземних валютах – на 14,1 %. Тому фахівці НБУ наголошують, що гривневі інструменти й надалі користуються попитом населення. При цьому, як видно з наведеного вище, під впливом повномасштабної війни та міграції мільйонів українців за кордон, депозити населення України в іноземній валюті стали більше відігравати роль накопичень для здійснення платежів у недалекому майбутньому, ніж заощаджень для страхівки від девальвації гривні у випадку певних криз.

Також ситуація соціально-економічної невизначеності, обумовлена повномасштабною війною Росії, негативно позначилася й на часових термінах депозитів фізичних осіб в Україні. Так, якщо наприкінці 2021 р. на депозити на вимогу припадало 59,6 % від загальної суми коштів на депозитах фізичних осіб, то наприкінці 2026 р. – 66,6 % (66,4 % – травні 2026 р.) від загальної суми коштів на депозитах фізичних осіб в Україні. До кінця травня 2026 р. ситуація з часткою депозитів на вимогу фізичних осіб в Україні практично не змінилася. Тобто під впливом повномасштабної війни не лише зросли суми коштів на депозитах на вимогу фізичних осіб, а й зросла їх частка у сукупній сумі коштів на депозитах фізичних осіб. Таким чином населення України намагається збільшити обсяги своїх фінансових ресурсів, які можна швидко залучити для розв’язання проблем, що можуть виникнути через війну.

Під впливом повномасштабної війни загалом змінилися в бік зменшення терміни розміщення коштів на депозитних рахунках населення в банках України. Так, наприкінці 2021 р. на депозити терміном до одного року припадало 26,3 % від загальної суми коштів на депозитах фізичних осіб, на депозити терміном від одного до двох років – 12,8 %, на депозити терміном

понад два роки припадало 1,3 % від загальної суми коштів на депозитах фізичних осіб. У травні 2026 р. на депозити терміном до одного року припадало вже 25,4 % від загальної суми коштів на депозитах фізичних осіб, на депозити терміном від одного до двох років – 7,6 %, на депозити терміном понад два роки – лише 0,6 % від загальної суми коштів на депозитах фізичних осіб. Таким чином, під впливом повномасштабної війни через зростання ситуації соціально-економічної невизначеності в Україні населення де-факто почало масово страхувати свої заощадження в банках шляхом розміщення їх на депозитах з відносно коротшими термінами зберігання.

Ця теза певною мірою підтверджується результатами дослідження компанії “Deloitte Ukraine”. Згідно з опитуванням, проведеним цією компанією наприкінці 2025 р., 27 % респондентів зазначало, що взагалі не мають намірів відкладати гроші протягом наступних шести місяців, 19 % планувало відкладати гроші та зберігати їх в іноземній валюті (долар США, євро тощо) у формі готівки, 18 % – у національній валюті в готівковій формі, 10 % – на банківському депозиті, 7 % – інвестувати в акції та/чи облігації, 3 % – зберігати в криптовалюті, 1 % – в інших формах заощаджень, 16 % респондентів заявили, що їм важко визначити конкретну форму заощадження своїх грошей.

Як випливає з результатів цього опитування, не менше половини респондентів, які мають наміри відкладати гроші протягом наступних шести місяців, зберігатимуть свої гроші в готівковій формі в іноземних і національній валютах. До цієї ж категорії, вочевидь, можна віднести й істотну частину тих респондентів, які відповіли, що їм важко визначити конкретну форму заощадження своїх грошей. При цьому можна припустити, що значна частина респондентів розглядає збереження грошей у готівковій формі не як форму їх накопичення у формі довготермінових заощаджень, а як запас коштів, які можна буде швидко витратити в разі потреби в найближчому майбутньому завдяки їх високій ліквідності. Те ж саме, мабуть, стосується принаймні частини заощаджень у криптовалюті.

Однозначно до категорії накопичень у формі більш-менш довготермінових заощаджень можна віднести кошти на банківських депозитах, особливо інвестиції в акції та/чи облігації. Такий намір наприкінці 2025 р. мало 17 % респондентів з опитування компанії “Deloitte Ukraine”. Нагадаємо, згідно з дослідженням «Соціально-економічний стан домогосподарств України», проведеним Інститутом демографії та проблем якості життя НАН України й Українським центром соціальних реформ, в Україні у 2023 р. частка тих домогосподарств, яким вистачало грошей і вони ще робили заощадження, становила 13,4 %. Цей показник на 3,6 в. п. менший за показник кількості респондентів з опитування Deloitte Ukraine, які у 2025 р. мали намір зберігати кошти на банківських депозитах і робити інвестиції в акції та/чи облігації.

При цьому треба враховувати таке: по-перше, опитування, проведене Інститутом демографії та проблем якості життя НАН України й Українським центром соціальних реформ, охоплювало всі категорії населення України включно із сільським населенням. Опитування ж компанії “Deloitte Ukraine” охоплювало насамперед міське населення, яке більш заможне, ніж сільське, а також українців, які тимчасово перебувають за кордоном. По-друге, дослідження доходів населення України (Україна: події, факти, коментарі. 2026. № 13) та аналіз споживчих витрат населення України, проведений вище, засвідчили, що наприкінці 2025 р. – у першій половині 2026 р. добробут населення України в цілому дещо поліпшився порівняно з 2023 р. Тому є вагомим підстави вважати, що в дослідженні Інституту демографії та проблем якості життя НАН України й Українського центру соціальних реформ і в дослідженні компанії “Deloitte Ukraine” в розглянутому нами випадку йдеться про одну й ту саму категорію домогосподарств України, яким вистачало грошей і вони ще робили заощадження. Але при цьому також, цілком імовірно, на такі домогосподарства наприкінці 2025 р. – у першій половині 2026 р. припадало 15–16 % населення України.

Непрямим чином про це свідчить і ситуація на ринках нерухомості та легкових автомобілів. Щоправда, у IV кварталі 2025 р. – I кварталі 2026 р., як зазначають фахівці НБУ у звіті «Огляд банківського сектору. Травень 2026 року», «уперше за два квартали у структурі роздрібних кредитів зросла частка нецільових позик, переважно із середнім та довгим строком погашення. Натомість частка позик на нерухомість, автомобілі та побутову техніку дещо скоротилася». Утім, у цьому випадку, як свідчать дані НБУ, ідеться радше про відносно більше зростання нецільових позик, переважно із середнім та довгим строком погашення, ніж позик на нерухомість і автомобілі. Адже протягом II половини 2025 р. – I кварталу 2026 р. в Україні сума банківських позик на нерухомість загалом стабілізувалася, а сума позик на легкові автомобілі навіть дещо зростала.

Водночас експерти зазначають, що «у 2025 р. український ринок нерухомості майже пристосувався до реалій воєнного стану – на сьогодні він помірніше реагує на поточні виклики, пов’язані з обстрілами та блекаутами». Також «ринок нерухомості все більше відгукується на фінансування пільгових програм (єОселя, єВідновлення, Житло для ВПО тощо)». При цьому в 2025 р. «всі сегменти ринку нерухомості демонстрували загальну позитивну тенденцію: зростання цін, поживавлення попиту та активності». Зокрема, середньозважені ціни на вторинному ринку нерухомості стрімко йшли вгору (URL: <https://biz.nv.ua/ukr/consmarket/rinok-neruhomosti-ukrajini-zrostannya-cin-ta-vppliv-derzhprogram-u-2025-roci-50567350.html>).

Така реакція ринку свідчить про зростання платоспроможного попиту на нерухомість. Доволі широкий спектр попиту на різні за площею та кількістю кімнат квартири, причому не лише за фінансування державних пільгових програм (єОселя, єВідновлення, Житло для ВПО тощо), у свою чергу, свідчить

про зростання доходів певної частини населення України. Хоча мотивація купівлі житлової нерухомості може різнитися залежно від доходів її покупців.

Зокрема, власник і CEO Archimatika Д. Васильєв зазначає, що сьогодні покупець «питає: який ризик я беру разом із рішенням купити квартиру та як воно вплине на моє життя зараз та через 10–15 років? У цьому сенсі житло дедалі більше сприймається не як покупка, а як інструмент управління невизначеністю: спосіб зафіксувати витрати, стабілізувати щоденне життя і зменшити залежність від зовнішніх факторів» (URL: <https://biz.nv.ua/ukr/experts/rinok-neruhomosti-ukrajini-yak-nova-logika-poritu-zminyuye-vibir-zhitla-50616954.html>). Але такий підхід практикують більш заможні покупці, тоді як менш заможні шукають саме дешевші квартири. Утім розглянута вище активізація вітчизняного ринку нерухомості певним чином свідчить про зростання доходів населення України в цілому у 2025–2026 рр.

Після стрімкого спаду обсягів продаж у 2022 р. ринок нових легкових автомобілів в Україні в процесі свого відновлення зріс на 60 % у 2023 р. і додав ще 15 % у 2024 р. У 2025 р. обсяги продаж нових легкових автомобілів залишалися на рівні 2024 р. Також після 2022 р. в Україні зростали й обсяги продажу вживаних автомобілів. Наведена вище динаміка зростання вітчизняного ринку легкових автомобілів також свідчить про певне зростання доходів населення в Україні в цілому у 2025–2026 рр., хоча й не такою мірою, як зростання активності вітчизняного ринку нерухомості.

Таким чином, проведене вище дослідження свідчить, що протягом 2022–2026 рр. рівень і структура споживчих населення України в умовах повномасштабної війни з Росією істотно змінювався. Ці зміни були доволі сильно диференційовані по різних групах населення залежно від рівня доходів домогосподарств. Причому протягом 2024–2026 рр. споживчі витрати й статки населення України загалом демонстрували слабо позитивну динаміку. Це, однак, не суперечить тому факту, що протягом 2022–2026 рр. в Україні, через поглиблення диференціації домогосподарств за доходами й статками, зросла частка бідних домогосподарств (*При написанні цієї праці було використано інформацію з таких джерел: Державна служба статистики України (<http://www.stat.gov.ua>); Національний банк України. Офіційне інтернет-представництво (<https://bank.gov.ua>); Соціально-економічний стан домогосподарств України ([https://www.unicef.org/ukraine/media/46041/file/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B8%CC%86%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%2025.07.24%20\(1\).pdf.pdf](https://www.unicef.org/ukraine/media/46041/file/%D0%A1%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B8%CC%86%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%BD%2025.07.24%20(1).pdf.pdf)); Споживацькі настрої українців у 2025 році. – Deloitte Ukraine (<https://www.deloitte.com/content/dam/assets-zone2/ua/uk/docs/industries/consumer/2025/consumer-behavior-research-ukraine-2025-ua.pdf>); Цензор.net (<https://censor.net.ua>). – 2026. – 26.03; NV (<http://nv.ua>). – 2025. – 10.12; 2026. – 18.06; NV. – 2025. – № 8. – С. 56–62).*

Основні напрями діяльності НАН України

Під головуванням президента Національної академії наук України академіка НАН України А. Загороднього 8 липня 2026 р. відбулося чергове засідання Президії НАН України.

Захід розпочався з урочистого вручення Почесної грамоти Кабінету Міністрів України директорів Інституту інформаційних технологій та систем НАН України кандидатів технічних наук, старшому дослідникові О. Волкову. Уряд ухвалив рішення нагородити його цією відзнакою за вагомий особистий внесок у забезпечення розвитку наукової й освітньої діяльності, активне сприяння зміцненню обороноздатності України в умовах воєнного стану, сумлінну працю і високий професіоналізм.

Далі присутні заслухали три наукові повідомлення молодих учених академії.

З теми «Багатоантенний універсальний огляд радіовипромінювання Всесвіту на низьких частотах» виступив старший науковий співробітник Радіоастрономічного інституту НАН України (Харків) кандидат фізико-математичних наук Є. Васильківський.

Науковець нагадав, що Україна є визнаним лідером у галузі низькочастотної радіоастрономії. До її експериментальної бази належать найбільший у світі радіотелескоп декаметрових хвиль УТР-2, система декаметрових інтерферометрів УРАН і радіотелескоп нового покоління ГУРТ. Більшість інструментів обладнано високочутливою радіоприймальною апаратурою нового покоління – широкосмуговими цифровими спектроаналізаторами DSP-Z. За багато років досліджень українські радіоастрономи отримали чимало важливих астрофізичних результатів світового значення.

Основним методом радіоастрономічних досліджень і дотепер лишаються огляди неба. На радіотелескопі УТР-2 було виконано велику кількість оглядів неба із широкосмуговою реєстрацією за допомогою спектроаналізаторів DSP-Z для ряду схилень. На жаль, через збройну агресію РФ проти України у 2022 р. було сильно пошкоджено лабораторну будівлю обсерваторії УТР-2. Систему фазування й систему керування радіотелескопом – знищено. Уже розроблено план відновлення радіотелескопа УТР-2 з його істотною модернізацією.

Попри це інші українські радіотелескопи цілком дають змогу виконати повний універсальний огляд Північного неба в декаметровому діапазоні. Головною його метою є пошук і дослідження нових явищ та особливостей у низькочастотному радіовипромінюванні багатьох типів астрофізичних об'єктів. Експерименти доповнюватимуться детальною теоретичною

інтерпретацією результатів для побудови фізичних моделей об'єктів, з'ясування механізмів їх нетеплового радіовипромінювання з екстремальним енерговиділенням, вивчення взаємодії космічної речовини з випромінюванням, включно з космологічними явищами та тонкими атомними ефектами.

За словами кандидата фізико-математичних наук Є. Васильківського, ключовими особливостями запропонованих досліджень, які раніше не були реалізовані ані в Україні, ані у світі, є виконання довготривалих комплексних багатоантенних координованих спостережень на українських радіотелескопах з унікальними параметрами. Актуальність досліджень є очевидною й тому, що вперше пропонується одночасно реєструвати всі відомі типи космічного радіовипромінювання – просторово залежне, континуальне, монохроматичне, імпульсне, спорадичне, поляризаційне. Особливо цікавими і важливими є детальні дослідження розподілу рекомбінаційних радіоліній вуглецю та водню в нашій Галактиці. У комбінації з даними про поглинання фону Галактики це дає новий унікальний метод пошуку та діагностики холодної частково іонізованої міжзоряної плазми в Галактиці. Відкриваються нові можливості для дослідження й інших астрофізичних явищ та об'єктів. Це стосується і пошуку глобального сигналу в лінії нейтрального гідрогену HI, і досліджень радіовипромінювання пульсарів та транзієнтів, дослідження міжпланетних й іоносферних мерехтінь тощо. Як наголосив доповідач, вказані дослідження та їхні результати закріплюють пріоритет України в одній з найактуальніших галузей астрономічної науки.

В обговоренні цієї доповіді виступили директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України член-кореспондент НАН України І. Вавилова, доцент кафедри астрономії та фізики космосу Київського національного університету ім. Т. Шевченка кандидат фізико-математичних наук В. Решетник, академік-секретар Відділення фізики і астрономії НАН України академік НАН України М. Бондар.

Про «Інформаційно-аналітичну систему оцінювання потенціалу відновлюваних джерел енергії на основі ретроспективних супутникових даних» доповів заступник директора з наукової роботи Інституту загальної енергетики НАН України доктор технічних наук А. Запорожець.

Науковець поділився результатами щодо створення інформаційно-аналітичної системи, призначеної для комплексного оцінювання, аналізу та прогнозування потенціалу поновних джерел енергії України на основі багаторічних ретроспективних супутникових метеорологічних даних. За його словами, розроблена система формує сучасну інформаційну основу для планування розвитку відновлюваної енергетики, оцінювання ресурсного потенціалу територій та моделювання функціонування гібридних енергетичних систем.

Основою системи, як пояснив доповідач, є база ретроспективних супутникових даних обсягом понад 20 ГБ, що містить погодинні значення

більш ніж 20-ти метеорологічних параметрів за більш ніж 20-річний період спостережень. Система забезпечує інтерактивну просторово-часову візуалізацію, статистичний аналіз та оцінювання регіональних особливостей вітрового й сонячного потенціалу України.

Під час досліджень було виконано комплексний статистичний аналіз вітрового режиму України на основі понад 400 просторово розподілених точок спостережень за 2005–2024 рр. Оцінено відповідність емпіричних розподілів швидкості вітру відомим статистичним моделям.

У системі реалізовано модуль моделювання автономного функціонування комплексів «вітроелектростанція – система акумуляування енергії». Запропоновано новий інтегральний показник – коефіцієнт забезпечення самодостатньої генерації, що характеризує здатність гібридної системи підтримувати заданий рівень потужності без використання зовнішніх джерел електроенергії. Це дає змогу оцінювати вплив параметрів генеруючих установок і накопичувачів енергії на ефективність автономних енергетичних комплексів.

Інформаційно-аналітична система також містить структуровані бази даних об'єктів відновлюваної енергетики України та промислових вітрових турбін, що стало основою для аналізу рівня інтеграції відновлюваних джерел енергії у регіонах України. Запропоновано систему показників оцінювання забезпеченості регіонів відновлюваною генерацією, рівня технологічної диверсифікації та покриття електроспоживання населення за рахунок відновлюваних джерел енергії. Отримані результати можна використовувати під час формування державної та регіональної енергетичної політики.

Як підкреслив доктор технічних наук А. Запорожець, практичне значення роботи полягає у створенні універсальної інформаційно-аналітичної платформи для наукового супроводу розвитку відновлюваної енергетики, підтримки прийняття рішень щодо розміщення нових генеруючих потужностей, оцінювання інвестиційної привабливості проєктів та оптимізації структури енергетичних систем. Розроблений програмний комплекс зареєстровано як об'єкт авторського права й апробовано в співпраці з профільними галузевими організаціями та органами державного управління.

До обговорення цієї доповіді долучилися директор Інституту загальної енергетики НАН України академік НАН України В. Бабак та академік-секретар Відділення енергетики і енергетичних технологій НАН України академік НАН України А. Русанов.

«Діоксаборинам як флуоресцентним зондам для біовізуалізації» присвячувався виступ наукового співробітника Інституту органічної хімії НАН України доктора філософії В. Поліщука.

Як пояснив доповідач, флуоресцентні зонди є ключовими інструментами біомедичної візуалізації, які дають змогу детально вивчати біологічні процеси на рівні живих клітин і біомолекул. Флуоресцентні зонди на основі органічних барвників мають широкі можливості для їх структурної

модифікації з отриманням сполук із наперед визначеним набором властивостей. Найважливішими таким властивостями є висока інтенсивність флуоресценції, вибірковість флуоресценції та випромінювання в ближньому інфрачервоному діапазоні. Доктор філософії В. Поліщук зауважив, що барвники, які містять діоксабориновий цикл, є високофлуоресцентними сполуками та зарекомендували себе як ефективні флуоресцентні зонди для біовізуалізації, проте описані в літературі діоксаборини характеризуються вузькими межами регулювання їхніх фізико-хімічних властивостей, а це обмежує можливості їх практичного використання. «Ми розширили структурну різноманітність діоксаборинових барвників завдяки синтезу мезо-ціанозаміщеного діоксаборину, висока реакційна здатність якого дала змогу отримати й барвники абсолютно нових типів, – повідомив науковець. – Зокрема, барвники діаніонної природи, що характеризуються дуже високою інтенсивністю флуоресценції. Наприклад, діаніонний барвник із 1,3-індандіоновими кінцевими групами є нефлуоресцентним у водному буферному розчині, але в присутності альбумінів проявляє значне посилення флуоресценції, що характеризує його як перспективний флуоресцентний зонд для альбумінів. Крім того, деякі з отриманих нами діоксаборинових барвників проявляють здатність до генерації синглетного кисню, що є ключовою властивістю для вивчення їх застосування у фотодинамічній терапії. Під час тестування цих барвників на ракових клітинах було виявлено, що в темряві барвники не ініціюють деструкцію клітин, але після опромінення проявляють сильний фотодинамічний ефект і кількість ракових клітин знижується більше ніж на 60 %».

В обговоренні доповіді цього молодого вченого виступили провідний науковий співробітник Інституту органічної хімії НАН України доктор хімічних наук А. Кулініч та академік-секретар Відділення хімії НАН України академік НАН України П. Рижак.

Президент НАН України академік НАН України А. Загородній подякував молодим колегам за цікаві наукові повідомлення, побажав їм плідних досліджень і на згадку про перший виступ на засіданні Президії НАН України вручив їм відповідні свідоцтва.

Далі наукову доповідь про «Конструювання дріжджових платформ для виробництва біопалива та біологічно активних сполук медичного призначення» виголосив заступник директора з наукової роботи (нещодавно обраний директором) Інституту біології клітини НАН України (Львів) член-кореспондент НАН України К. Дмитрук.

Як пояснив науковець, дріжджі як одноклітинні еукаріотичні організми є зручним і добре вивченим об'єктом молекулярної генетики, біохімії та клітинної біології. Їхня здатність синтезувати цільові білки з характерними біохімічними модифікаціями та доступність дешевих живильних середовищ роблять дріжджі оптимальним інструментом для сучасної промислової біотехнології.

У напрямі біоенергетики вперше створено рекомбінантні штами неконвенційних дріжджів виду *Ogataea polymorpha*, здатних до ферментації пентозних цукрів (ксилози, як продуктів гідролізу лігноцелюлозної біомаси: соломи, тирси тощо) до етилового спирту при підвищених температурах (до 50 °C). Посилення експресії генів, залучених до транспорту й катаболізму ксилози, у поєднанні з делецією генів, які є негативними регуляторами цього процесу, забезпечило підвищення продукції біоетанолу з ксилози більше ніж у 30 разів. Отримані результати є надзвичайно важливими для розвитку технологій виробництва біопалива з нехарчової сировини, наголосив член-кореспондент НАН України К. Дмитрук.

Досягнуто значних результатів у медико-біологічному напрямі. Зокрема, методами генетичної та метаболічної інженерії істотно підвищено продукцію рибофлавіну (вітаміну B₂) штамми дріжджів *Candida famata*, розширено спектр субстратів для його синтезу, включно з гідролізатами багаси та молочною сироваткою. За словами доповідача, уперше отримано дріжджові продуценти розеофлавіну (структурного похідного рибофлавіну із вираженою антибіотичною активністю), які за продуктивністю перевершують найкращі рекомбінантні бактерійні штами майже вдсятеро. Розроблено підхід до адаптивної лабораторної еволюції пекарських дріжджів, зокрема на основі штамів виробництва компанії «Ензим» (Львів), що підвищило вміст вітаміну B₂ у хлібобулочних виробах на 50 %.

Науковець поінформував, що для боротьби з антибіотикорезистентними збудниками ранових інфекцій сконструйовано дріжджовий продуцент глюкозооксидази, іммобілізованої на наночастинках. Уперше розроблений композит виявляє виражену антимікробну активність щодо широкого спектра патогенних мікроорганізмів і позитивно впливає на загоєння інфікованих ран.

У відповідь на пандемію COVID-19 розроблено прототип пероральної вакцини на основі штаму дріжджів *Komagataella phaffii* з рецепторзв'язувальним доменом спайк-білка SARS-CoV-2, експонованим на поверхні клітини. Сироватка імунізованих мишей демонструвала нейтралізуючу активність на рівні 93 %. Окремо сконструйовано дріжджові продуценти гранулоцитарно-макрофагального колонієстимулюючого фактора, що стимулює регенерацію тканин і загоєння опіків та може істотно здешевити відповідні препарати для лікування поранених.

Представлені результати досліджень відображено у близько 40 наукових публікаціях у міжнародних журналах першого та другого кuartилів, а також захищено 15 патентами, зокрема 4 патентами США та 3 патентами Європейського Союзу. Дослідження виконувалися в співпраці з провідними міжнародними науковими та промисловими партнерами, зокрема із Жешувським університетом (Польща), Віденським аграрним університетом (Австрія), Технічним університетом Чалмерса (Швеція), американською компанією “ADM” і компанією “AB Mauri”. Представлені розробки

перебувають на стадії пошуку партнерів для експериментальної апробації і впровадження в практику.

В обговоренні цієї наукової доповіді взяли участь заступник директора з наукової роботи та інноваційної діяльності Інституту молекулярної біології і генетики НАН України, завідувач відділу сигнальних систем клітини цього Інституту академік НАН України В. Філоненко, заступник директора з наукової роботи Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, завідувач відділу біохімії м'язів цього Інституту академік НАН України С. Костерін, радник Президії НАН України, директор Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України академік НАН України С. Комісаренко, академік-секретар Відділення біохімії, фізіології та молекулярної біології НАН України академік НАН України М. Співак, академік-секретар Відділення економіки НАН України академік НАН України В. Геєць. Підсумував обговорення Президент НАН України академік НАН України А. Загородній. «У своїй доповіді член-кореспондент НАН України К. Дмитрук, якого, до речі, у червні цього року було обрано директором Інституту біології клітини НАН України, представив сучасні підходи до вирішення актуальних завдань біоенергетики та медицини за допомогою дріжджових платформ. Як бачите, дріжджі широко використовуються як модельний об'єкт у біології та біотехнології. Вони є добре вивченими з погляду генетики, біохімії, фізіології та є зручною експериментальною системою. Дріжджі здатні синтезувати цільові білки, зокрема з певними біохімічними модифікаціями, характерними для клітин людини.

Важливим аспектом є застосування дріжджових платформ у “зеленій” енергетиці. Розроблені в Інституті біології клітини НАН України надпродуценти етанолу, як компонента біопалива з нехарчової сировини, можуть стати критично важливими для зниження нашої залежності від викопних ресурсів.

Дуже цікавими та надзвичайно важливими є роботи, які велися в Інституті під час пандемії COVID-19. Розроблені тут біотехнології дали змогу отримувати за допомогою дріжджових платформ фрагменти спайк-білка вірусу SARS-CoV-2 для подальшого створення пероральних білкових вакцин. Тривають перспективні дослідження щодо створення препаратів, що стимулюють регенерацію тканин і загоєння опіків.

Узагальнюючи раніше сказане, слід зазначити, що доповідач, а також попередній директор Інституту академік НАН України А. Сибірний та їхні колеги активно співпрацюють з українськими виробниками й закордонними колегами, що, безумовно, сприяє розвитку наукових досліджень і впровадженню отриманих результатів і технологій, зокрема в медичну практику. Дріжджові платформи є дієвим інструментом розроблення інноваційних прикладних рішень у галузях енергетики та медико-біологічних технологій. Надзвичайно важливо, що ці розробки захищені патентами і мають перспективи практичного впровадження в Україні».

Насамкінець учасники засідання розглянули ряд кадрових і поточних питань, зокрема про висунення кандидатур від Національної академії наук України для участі в конкурсі щодо обрання членів Наукової ради Національного фонду досліджень України, про внесення змін до положення про гранти НАН України дослідницьким лабораторіям / групам молодих вчених НАН України, про проведення виборів директорів наукових установ Секції фізико-технічних і математичних наук НАН України, Секції хімічних і біологічних наук НАН України та Секції суспільних і гуманітарних наук НАН України, а також про затвердження Порядку здійснення контролю за виконанням наукових і науково-технічних робіт, що фінансуються за напрямом «Підтримка пріоритетних для держави наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок» бюджетної програми КПКВК 6541230 «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>)*). – 2026. – 10.07).

Національна академія наук України оголошує конкурс на заміщення посад директорів наукових установ.

Національна академія наук України відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» і свого Статуту оголошує конкурс на заміщення посад директорів наукових установ НАН України:

- по Відділенню наук про Землю НАН України Українського гідрометеорологічного інституту Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Національної академії наук України;

- по Відділенню матеріалознавства НАН України Фізико-механічного інституту ім. Г. В. Карпенка Національної академії наук України.

Відповідно до Статуту НАН України право висунення кандидатів на посаду директора наукової установи мають: Президія НАН України, відповідне відділення НАН України, члени НАН України, вчена рада наукової установи, колективи наукових відділів наукової установи. Кандидатом на посаду директора наукової установи не може висуватися особа у випадках, передбачених ч. 3 ст. 9 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» й Основними принципами організації та діяльності наукової установи Національної академії наук України, затвердженими постановою Президії НАН України від 29.09.2021 р. № 291 (п. 4.4, розд. IV).

Кандидат на посаду директора державної наукової установи має вільно володіти державною мовою, мати науковий ступінь доктора наук або доктора філософії (кандидата наук) і стаж роботи на посадах наукових працівників та (або) науково-педагогічних працівників не менше 10 років. Одна й та сама особа не може бути керівником відповідної державної наукової установи більш як два терміни.

Відповідно до ст. 14 Закону України «Про академічну доброчесність» посаду керівника наукової установи не може обіймати особа, стосовно якої в порядку, визначеному цим Законом, було встановлено факт порушення академічної доброчесності, визначеного ч. 2 ст. 23, ч. 4 ст. 24 або ч. 4 ст. 25 цього Закону (протягом 10 років з дня встановлення такого факту).

Вносячи відповідним відділенням НАН України пропозиції щодо претендентів на посаду директора наукової установи НАН України, слід додати такі документи кандидатів:

1. Письмову згоду на балотування, у якій зазначається інформація про застосування або незастосування до претендента обмежень, встановлених ч. 3 ст. 9 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

2. Анкету наукового працівника (особовий листок з обліку кадрів) з фотокарткою.

3. Автобіографію (має містити вичерпний і водночас лаконічний опис життя, навчання та діяльності в хронологічній послідовності, а також інформацію про сімейний стан і склад сім'ї).

4. Копії реєстраційного номера платника податків, паспорта громадянина України (засвідчену претендентом), трудової книжки (у разі наявності) або відомості про трудову діяльність з реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування, копії документів про вищу освіту, науковий ступінь та вчене звання.

5. Список наукових праць.

6. Документ, що засвідчує рівень володіння державною мовою відповідно до ч. 3 ст. 10 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної».

7. Довідку про проходження попереднього, періодичного та позачергового психіатричних оглядів встановленої форми.

8. Довідку про відсутність судимості.

9. Інформаційну довідку з Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, про відсутність цих правопорушень у кандидата на посаду.

10. Декларацію кандидата на посаду, яка подається відповідно до ч. 3 ст. 45 Закону України «Про запобігання корупції», за умови, що особа не подала щорічну декларацію за минулий рік.

11. Письмову згоду на збір та оброблення персональних даних.

Копії документів, які подаються претендентом (крім копії паспорта, яку засвідчує сам претендент), мають бути засвідчені в установленому порядку.

Прийом документів претендентів здійснюється відповідними відділеннями НАН України протягом двох місяців від дня оприлюднення оголошення – до 18:00 09 вересня 2026 р. за адресою: вул. Володимирська, 54, м. Київ.

Довідки за телефонами відповідних відділень НАН України:

Відділення наук про Землю – 239-6557, 239-6577;
Відділення матеріалознавства – 234-1914, 239-6504.

Підготовка та проведення виборів директорів наукових установ НАН України організовуються цими установами відповідно до Методичних рекомендацій щодо особливостей обрання керівника державної наукової установи, затверджених Постановою Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 998 «Деякі питання обрання та призначення керівника державної наукової установи» (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 9.07).

Сучасні дослідження та розробки академічної науки

Доступний випуск інформаційно-аналітичного бюлетеню «Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс» за червень 2026 р.

Пропонуємо вашій увазі черговий випуск [№ 6 (221), червень 2026 р.] інформаційно-аналітичного бюлетеня «Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс», підготовленого в Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського.

У номері:

- підписання Гданської декларації: міжнародні партнери визначили науку та інновації фундаментом відновлення України;
- конкурс MSCA Doctoral Networks 2026: нові можливості для підготовки молодих дослідників;
- уряд визначив освіту й науку пріоритетним напрямом державних інвестицій на найближчі три роки;
- МОН України оновлює правила конкурсного фінансування наукових досліджень: що зміниться у 2026 р.;
- посилення аномальних погодних явищ: сучасні наукові гіпотези про причини та наслідки для людства.

Довідково. «Шляхи розвитку української науки: суспільний дискурс» – щомісячний інформаційно-аналітичний бюлетень матеріалів медіа, у якому висвітлюються питання підвищення ефективності наукової діяльності, перебіг реформування української науки, її внесок у суспільний розвиток і підвищення обороноздатності країни, подається інформація про міжнародну наукову співпрацю, здобутки української науки та досвід розвитку наукових досліджень за кордоном. Докладно аналізуються публікації про проблеми цифрової трансформації суспільства, впровадження інноваційної моделі економіки, сучасні аспекти наукової цифрової комунікації. Особлива увага приділяється суспільній дискусії з питань реформування наукової сфери та популяризації науки в українському суспільстві. Подаються наукові статті й аналітичні матеріали науковців Служби інформаційно-аналітичного

забезпечення органів державної влади Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського.

Бюлетень є додатком до журналу «Україна: події, факти, коментарі» (виходить двічі на місяць), присвяченого висвітленню й аналізу найактуальніших подій суспільного життя в економічній, політичній і соціальних сферах, проблемам ефективності державотворчого процесу в Україні (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 3.07).

Науковці академії представили унікальний метабібліографічний довідник «Бібліографічні джерела українського літературознавства»

Наприкінці червня 2026 р. в Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського в межах науково-просвітницького форуму «Витоки українського літературознавства» відбулася презентація метабібліографічного довідника «Бібліографічні джерела українського літературознавства», яка стала, без перебільшення, знаковою подією національної гуманітаристики.

«Для фахової спільноти зрозуміло, наскільки важливу працю представляє сьогодні колектив науковців. Важливою з кількох причин: вона свідчить про інституційну агентність нашої культури, бо за такими скрупульозними речами, що забезпечують інфраструктуру роботи для науковців, стоїть дуже важливий чинник впливу в самій культурі; ця праця також є символом тяглості нашої культури і нашої літератури, і вона засвідчує їх системність», – зазначила заступник генерального директора з наукової роботи Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського доктор наук із соціальних комунікацій Ю. Половинчак, вітаючи учасників заходу.

Метабібліографічний довідник «Бібліографічні джерела українського літературознавства» побачив світ під орудою відомих учених – завідувача відділу науково-бібліографічної інформації Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського доктора наук із соціальних комунікацій Т. Добко та наукового редактора й автора концепції, завідувача відділу національної бібліографії Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського доктора філологічних наук, професора С. Кіраля.

Довідник охоплює літературознавчі дані 2003–2021 рр., містить 16 розділів, 2 тис. 223 записи, 60 сторінок іменного покажчика по дві колонки. У ньому представлено відомості про бібліографічні покажчики та словники, а також списки літератури з питань українського літературознавства, виданої впродовж майже 20 років, електронні ресурси, що є унікальними даними, а також шифри зберігання в основному книгосховищі та спецфонді Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Видання містить бібліографічні покажчики досліджень давньої, нової та новітньої української літератури; дитячої літератури; видань діаспори; розвідок про українських письменників, перекладачів і літературознавців. Представлено розділ видань

закладів вищої освіти, де є літературознавчі кафедри, а також розділ «Літературні премії та конкурси».

Лейтмотивом презентації метадовідника, як інформувала доктор наук із соціальних комунікацій Т. Добко, була думка про те, що сучасна бібліографічна наука, ґрунтуючись на методологічних засадах попередників, постійно оновлюється й удосконалюється, завдяки чому демонструє новизну, продуктивність і практичність. Саме з історичними джерелами української бібліографії науковиця ґрунтовно знайомить читачів у вступній статті метадовідника. Розповідаючи про роботу над виданням, Т. Добко згадала про видатних бібліографів, які працювали в бібліотеці (тоді установа називалася Центральною науковою бібліотекою Академії наук України), – Л. Гольденберга, Л. Беляєву та Р. Жданову, відому як авторку методичних засад української бібліографії, розроблених нею в Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського та запроваджених в інших бібліотеках.

Коли постала нагальна потреба бібліографів-практиків у підготовці видання з літературознавчої бібліографії, фахівці відділу науково-бібліографічної інформації Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського вирішили, що логічно було б задокументувати бібліографічні ресурси, адже весь потік цих ресурсів фіксується у відділі.

«У довіднику відображено всі області України, включно з Кримом. Також ми, користуючись досвідом Р. Жданової, включили деякі посібники, нею пропущені, і також декілька посібників 2022 р., які продовжували попередні видання, або мали вийти 2021 р. Тож маємо вдвічі більше бібліографічних записів, ніж містило попереднє видання, укладене під орудою Р. Жданової, – зазначила Т. Добко. – Наша праця припала на роки ковіду, потім війни, змінювалися склад колективу, умови праці, але, незважаючи на це, наші співробітники працювали дуже ретельно.

Складність полягає в тому, що бібліографічна продукція видається малими тиражами. І вона не потрапляє до фондів навіть найбільших бібліотек України. За даними дослідження Книжкової палати, ця установа отримує обов'язковий примірник тільки 70 % продукції. Тож ми вишукували, писали листи до бібліотек, просили відділ комплектування, який дуже активно з нами працював, безпосередньо зверталися до видавців, щоб якомога повніше відобразити бібліографічні дані.

Протягом досліджуваних років виходило багато поліграфічної продукції, а також чимало видань покажчиків. За статистикою, рекордсменом є Т. Шевченко, за цей період йому було присвячено понад 90 бібліографічних посібників, Л. Костенко – 10, В. Симоненку – 15. Виходили бібліографічні матеріали, присвячені О. Гончару, В. Стусу, видано чимало покажчиків і в Донецьку, і у Вінниці. Упродовж майже 20 років виходило чимало серій – наприклад, “Повернені імена”. Миколаївська бібліотека веде серію “Імениті письменники сучасної України”, у якій вийшли покажчики, присвячені О. Забужко, Ю. Андруховичу, іншим постатям».

Т. Добко також представила працівників відділу науково-бібліографічної інформації Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, які працювали над виданням. Це молодший науковий співробітник Т. Гришина, науковий співробітник А. Колесніченко, молодший науковий співробітник В. Радченко, науковий співробітник П. Штих, молодший науковий співробітник О. Шумілова, науковий співробітник В. Шкаріна. Літературне редагування видання здійснювала пресекретар Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського З. Шарикова. Окремо Т. Добко висловила вдячність Д. Чистяку та Л. Пономаренко за слушні поради, а також Р. Харчук за наукове консультування.

«Коли ми говоримо про літературознавство, зазвичай уявляємо яскраві монографії, літературні дискусії чи аналіз художніх текстів. Проте за кожним направду глибоким дослідженням, за кожною успішною дисертацією завжди постає невидимий, але глибокий пласт. Це – бібліографія, яка є фундаментом будь-якої галузі науки як такої, – підкреслив науковий редактор та автор концепції метадовідника “Бібліографічні джерела українського літературознавства” доктор філологічних наук, професор С. Кіраль, представляючи видання. – Пригадую, як колись світлої пам’яті академік, літературознавець В. Дончик в одному зі своїх інтерв’ю наголосив на тому, що кожного разу, коли розпочинав роботу над новою темою, укладав робочу бібліографію відповідних джерел, як і годиться це робити справжньому науковцеві. Хочу також згадати вчених-літературознавців І. Денисюка, Н. Калениченко, Л. Коваленка, архів яких мав щастя опрацьовувати. Кожен із них залишив раритетну авторську картотеку, тобто бібліографію, за якою можемо відстежувати, які саме джерела вони опрацьовували.

Видання, яке ми презентуємо нині, – це не просто перелік книг, не лише взірцева метабібліографія, це – особливий навігатор, який охоплює колосальний і надзвичайно динамічний період розвитку нашої гуманітаристики з 2003 по 2021 р. Потреба в такій праці назріла давно. Тим більше в епоху, коли цифрові бази даних змішуються з традиційними друкованими виданнями, досліднику дуже важливо мати надійний орієнтир. І саме таким орієнтиром, сподіваємося, буде наш довідник».

Крім того, науковець інформував про особливості роботи над довідником. За його словами, презентоване видання має наукову та практичну цінність і є направду подією в українській науці та культурі загалом – з кількох причин. «По-перше, він [довідник] продовжує фундаментальні праці наших попередників. Водночас він повертає в активний науковий обіг десятки забутих або малодоступних регіональних видань.

По-друге, ця праця має колосальний інструментальний характер. Вона зберігає найцінніший ресурс сучасного вченого – час. Тепер аспіранту, докторанту чи закордонному україністові не потрібно витрачати час на пошук першоджерел чи наявних показників. Достатньо розгорнути цей довідник.

По-третє, праця вперше охоплює як друковані покажчики, так і цифрові електронні ресурси, бази даних. У цьому новизна.

По-четверте, тут описано джерела від давньої літератури до сучасної, залучено видання, котрі вийшли поза межами України, тобто діаспорні видання, а також видання, що стосуються національних меншин в Україні.

По-п'яте, цей покажчик стане унікальним плацдармом для нових відкриттів, переосмислення нашої літературної спадщини».

«Те, що цей довідник вийшов друком, попри всі надскладні виклики сьогодення, є свідченням нашої стійкості. Українська академічна наука не просто виживає – вона формує надійний інформаційний тил, фіксує наші культурні кордони та готує ґрунт для майбутнього відродження, – зазначив професор С. Кіраль. – Найщиріші слова подяки нашим воїнам на передовій, які тримають стрій і роблять усе можливе, щоб ми працювали в тилу і щоб українці були українцями. Слава ЗСУ, слава Україні!».

З виходом нової праці науковців Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського привітали заступник директора Державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського кандидат наук із соціальних комунікацій Л. Пономаренко, літературознавець, старший науковий співробітник відділу зарубіжної україністики Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України кандидат філологічних наук Р. Харчук, доктор філологічних наук, професор М. Степаненко, громадська діячка, журналістка, заступник головного редактора журналу «Український тиждень», голова Асоціації «Українська бібліотека ім. С. Петлюри» в Парижі А. Лазарева, завідувач кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки історичного факультету Київського національного університету ім. Т. Шевченка доктор історичних наук, професор М. Палієнко, перекладач, поет, літературознавець, дипломат, кандидат філологічних наук С. Ткаченко, директор Наукової бібліотеки Університету Г. Сковороди в Переяславі О. Шкира, засновник організації «Вікімедіа Україна», відомий вікіпедист Ю. Пероганич.

Підбиваючи підсумок обговорення, доктор філологічних наук, професор С. Кіраль нагадав присутнім, що за радянських часів бібліографія перебувала під прискіпливою увагою кадебістів, які пильнували, щоб не з'явилися згадки про заборонених авторів, книги яких або трималися під замком у спецфондах, або й зовсім знищувалися. І не тільки книги, а й самі автори. Тепер Україна повертає своїх літераторів до життя (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 30.06).

На загальноакадемічному міждисциплінарному семінарі говорили про квантові обчислення та слухали квантову музику

В Інституті біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України 26 червня 2026 р. відбулося чергове, 34-те засідання загальноакадемічного міждисциплінарного

семінару в галузі природничих наук «Актуальні питання фізико-хімічної та математичної біології». З міждисциплінарною доповіддю «Особливості квантових обчислень та класи задач для квантового програмування. Можливості використання квантових алгоритмів у фізико-хімічній біології та музичному мистецтві» виступила професор кафедри теоретичної фізики ім. професора І. Вакарчука Львівського національного університету ім. І. Франка член-кореспондент НАН України Х. Гнатенко.

Відкриваючи засідання, керівник семінару, заступник директора з наукової роботи Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, завідувач відділу біохімії м'язів цього інституту академік НАН України С. Костерін запросив до слова директора Інституту академіка НАН України С. Комісаренка, який представив семінарській аудиторії доповідачку, поінформував про її наукові здобутки, а також сформулював кілька питань, пов'язаних із залученням підходів квантової фізики до розв'язання біологічних проблем.

Потому академік НАН України С. Костерін підкреслив, що нині квантові обчислення широко використовуються в біології задля моделювання різноманітних біохімічних і біофізичних процесів. Серед застосувань квантових обчислень у біології він назвав фотосинтез, мутації ДНК, вібраційну теорію нюху, зір, квантову ензимологію, магніторецепцію, скорочення м'язів і біомеханохімія, броунівські двигуни в клітинних процесах. І згадав про наукові роботи видатних українських фізиків-теоретиків академіка НАН України О. Давидова та члена-кореспондента НАН України К. Толпига в галузі розбудови квантово-механічних теорій м'язового скорочення. Істотним, на думку академіка НАН України С. Костеріна, є те, що член-кореспондент НАН України Х. Гнатенко також приділяє увагу використанню квантових алгоритмів у фізико-хімічній біології. Вона є гарантом першої в Україні бакалаврської освітньої програми «Квантові комп'ютери та квантове програмування». Крім того, науковиця систематично працює з учнівською молоддю, веде заняття для школярів, є віцепрезиденткою Львівської обласної Малої академії наук, активно займається популяризацією науки. Керівника семінару додав, що доповідачка є лауреаткою ряду премій, зокрема Премії Президента України для молодих вчених, Премії Верховної ради України для молодих вчених, української частини Міжнародної премії L'ORÉAL-UNESCO «Для жінок у науці». Крім того, Х. Гнатенко закінчила Львівську національну музичну академію ім. М. Лисенка за спеціальністю «скрипка», але грає не лише на скрипці, а й на гітарі, бандурі та фортепіано, а тепер ще й навчається оперного співу. «Для неї музика – це фізика, яку можна відчути», – підкреслив академік НАН України С. Костерін.

Далі слово для наукової доповіді було надано членові-кореспонденту НАН України Х. Гнатенко. З запитаннями до доповідачки і в обговоренні її наукової доповіді виступили:

– керівник загальноакадемічного міждисциплінарного семінару у галузі природничих наук «Актуальні питання фізико-хімічної та математичної біології», заступник директора з наукової роботи Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України, завідувач відділу біохімії м'язів цього інституту академік НАН України С. Костерін;

директор Інституту біохімії ім. О.В. Палладіна НАН України академік НАН України Сергій Комісаренко;

– завідувач відділу нервово-м'язової фізіології Інституту фізіології ім. О. О. Богомольця НАН України академік НАН України академік Я. Шуба;

– провідний науковий співробітник відділу науково-інформаційних та інноваційних досліджень Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України доктор біологічних наук, професор О. Матишевська;

– старший науковий співробітник відділу біохімії м'язів Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України кандидат хімічних наук С. Карахін;

– завідувач відділу хімії та біохімії ферментів Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України доктор біологічних наук А. Тихомиров;

– завідувач лабораторії імунобіології відділу молекулярної імунології Інституту біохімії ім. О. В. Палладіна НАН України член-кореспондент НАН України Д. Колибо;

– слухач семінару В. Єговкін.

У своєму прикінцевому слові керівник семінару академік НАН України С. Костерін подякував членові-кореспонденту НАН України Х. Гнатенко за цікаву доповідь, побажав колезі подальших творчих успіхів у дослідженні нагальних проблем сучасної фізики, висловив сподівання, що в перспективі проблеми біохімії та молекулярної біофізики теж, можливо, становитимуть для неї значний інтерес.

Фінальним акордом засідання став музичний сувенір від доповідачки. Вона, зокрема, виконала Шопенову «Фантазію-експромт до-дієз мінор, опус 66» (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 30.06*).

Новини української археології

У серпні працюватиме Літня археологічна школа Національного університету «Києво-Могилянська академія» (Трахтемирівський півострів)

На базі Археологічної експедиції Національного університету «Києво-Могилянська академія» (Трахтемирівський півострів) 10–12 серпня 2026 р. відбудеться Літня археологічна школа. Організатори проєкту – Інститут археології НАН України та кафедра археології Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Формат заходу – археологічні дослідження на базі польового табору, вивчення різночасових пам'яток, практичні заняття.

Цільова аудиторія заходу – молоді науковці-археологи, студенти, працівники університетів, наукових і музейних установ.

Учасники отримають базові знання з використання сучасних технологій у галузі археології, навчатися створювати археологічні карти, застосовувати фотограмметрію, опанують геодезичну зйомку за допомогою тахеометра та GNSS RTK-ресивера. Школа пропонує роботу за декількома напрямками (на навчально-практичних майданчиках): ГІС-технології, неінвазивні методи, металодекторна розвідка, геомагнітні дослідження, пам'яткоохоронні заходи.

Куратори літньої школи поділяться досвідом виконання геомагнітних досліджень експедицій Інституту археології НАН України та кафедри археології Національного університету «Києво-Могилянська академія», а також наочно продемонструють основи застосування неінвазивних методів.

Після завершення школи учасники отримають сертифікати-підтвердження про проходження навчально-практичного заходу [п'ять кредитів ЄКТС (Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи)].

Організатори покривають проживання та харчування; проїзд до місця проведення (до м. Канів або повороту на с. Бобриця) учасники організовують самостійно.

Реєстрація обов'язкова. Триватиме до 25 липня 2026 р.

Кількість місць обмежена (до 30 учасників). Якщо заявок буде більше, відбір здійснюватиметься на конкурсній основі (*Національна академія наук України (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 6.07*).

Міжнародне співробітництво у галузі освіти і науки

XXII Міжнародна науково-практична конференція «Теплова енергетика: шляхи реновації та розвитку» (анонс)

У Києві 14–16 жовтня 2026 р. в змішаному форматі триватиме XXII Міжнародна науково-практична конференція «Теплова енергетика: шляхи реновації та розвитку».

Організатори заходу:

- Національна академія наук України;
- Міністерство енергетики України;
- Інститут теплоенергетичних технологій НАН України;
- Навчально-науковий інститут атомної та теплової енергетики Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського»;
- Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»;
- Національний університет «Львівська політехніка»;
- ТОВ «DELTIMA» (Польща).

Мета конференції – обговорення питань підвищення надійності, ефективності й екологічності роботи, збільшення діапазону регулювання навантаження теплоенергетичних установок, використання традиційних і альтернативних палив; вирішення нагальних питань теплоенергетики у воєнний та повоєнний час; застосування поновних джерел енергії в тепловій енергетиці.

Тематика:

- сучасний стан світової та вітчизняної енергетики; місце і роль теплової генерації в перехідному періоді впровадження «безвуглецевої» енергетики;
- сучасні технології спалювання твердого та газоподібного палива;
- ресурсна база паливно-енергетичного комплексу;
- шляхи заміщення викопних палив у промисловості та комунальному секторі; використання альтернативних палив (біомаса, RDF, SRF тощо);
- теплова енергетика як елемент розподіленої генерації;
- екологічні проблеми енергетики та напрями їх розв'язання;
- науково-технічний супровід безаварійного функціонування і відновлення об'єктів теплової генерації у воєнний час;
- удосконалення технологій паливопідготовки на ТЕС та ТЕЦ;
- методи діагностики енергетичних процесів й обладнання;
- методи модернізації та реконструкції енергоблоків ТЕС і ТЕЦ з розширенням діапазону регулювання навантаження;
- газифікація та отримання хімічних продуктів із твердого палива;
- палива-акумулятори надлишкової енергії; воднева й амонійна енергетика;
- теоретичні основи термохімічної конверсії та тепломасообміну в енергоустановках;
- упровадження заходів з енергоефективності й інформаційних технологій.

Робочі мови: українська, англійська.

Формат: змішаний (офлайн і онлайн).

Для участі в конференції та включення доповіді до збірки наукових праць необхідно до 29 вересня 2026 р. надіслати заявку й текст доповіді (обсягом до 6 с.) на електронні скриньки організаційного комітету: teti.conference@gmail.com; ilv.golenko@gmail.com; itet_stepanok@ukr.net.

Контактна особа: І. Голенко. E-mail: ilv.golenko@gmail.com. Тел.: +38 050 385 8624, +38 067 508 1828; +38 044 425 5391 (**Національна академія наук України** (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 6.07).

Географи академії представили свої напрацювання з екологічного планування для освіти на українсько-німецькому семінарі в Берліні.

У Берлінському технічному університеті (ФРН) 2–3 липня 2026 р. науковці Інституту географії НАН України – директор установи член-кореспондент НАН України Є. Маруняк, заступник директора з наукових питань, завідувач відділу суспільно-географічних досліджень член-кореспондент НАН України С. Лісовський і вчений секретар, в. о. завідувача відділу ландшафтознавства кандидат географічних наук В. Чехній – узяли участь у семінарі, присвяченому імплементації європейських інструментів екологічного планування в освітні програми закладів вищої освіти України під час підготовки фахівців з різних спеціальностей (Е2 «Екологія», Е4 «Науки про Землю», С6 «Географія та регіональні студії», G17 «Архітектура та містобудування», G19 «Будівництво та цивільна інженерія») і впровадженню цих інструментів у сферу просторового планування шляхом забезпечення відповідними методичними матеріалами фахівців-практиків.

Зазначена тематика розвивається в межах співпраці Інституту географії НАН України та Берлінського технічного університету, до якої в різні роки долучилися фахівці провідних планувальних установ – Державного підприємства «Український державний науково-дослідний інститут проектування міст “Діпромісто” ім. Ю. М. Білоконя» й ТОВ «Український науково-проектний інститут цивільного будівництва» («УКРНПЦИВІЛЬБУД»), а також Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна.

Українські учасники заходу передусім поінформували колег про презентацію посібника з екологічного планування для практиків (архітекторів, землевпорядників, екологів), що відбулася 17 червня 2026 р. за підтримки Національної спілки архітекторів України.

В обговоренні з німецькими колегами було визначено питання, що потребують додаткового розгляду в межах удосконалення змісту посібника, зокрема в контексті реалій російсько-української війни та повоєнного відновлення.

Крім того, науковці Інституту географії НАН України виступили з презентацією за тематичною оглядовою лекцією «Інструменти та методи екологічного планування», у якій розглянули такі питання: ландшафтне планування, засади просторового / територіального планування, стратегічна екологічна оцінка, оцінка впливу на довкілля, природоохоронні території, пом’якшення наслідків зміни клімату, адаптація до них.

Учасників семінару особливо зацікавили приклади студентських робіт, змістовно пов’язані з екологічним плануванням, у межах реалізації освітнього процесу в Київському національному університеті будівництва і архітектури та Харківському національному університеті ім. В. Н. Каразіна.

Німецькі колеги поділилися власним досвідом організації підготовки фахівців з екологічного планування, зокрема застосуванням інтерактивних методів навчання і виконання навчальних студентських проєктів як ключовим складником навчання в закладах вищої освіти Німеччини.

Присутні обговорили перспективи створення окремої магістерської програми з екологічного планування для закладів вищої освіти України.

Колеги з Берлінського технічного університету також представили своє бачення потенціалу використання ландшафтного планування у відбудові України.

Результати українсько-німецького семінару послужать важливим поштовхом до активного впровадження інструментів екологічного планування в освіту й практику в контексті повоєнного відновлення України та на шляху її європейської інтеграції (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 9.07).

За участі науковців НАН України в Харкові відбувся Міжнародний форум “Forensic Science Future 2026”.

У Харкові 6 липня 2026 р. відбувся міжнародний науково-практичний форум “Forensic Science Future 2026”, присвячений актуальним питанням розвитку судово-експертної діяльності та впровадженню сучасних наукових підходів у сферу правосуддя. Організатором заходу став Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України. Форум було приурочено до Дня судового експерта.

До зібрання долучилися віцепрезидент Національної академії наук України, голова Північно-східного наукового центру НАН України і МОН України академік НАН України В. Семиноженко, представники українських наукових установ, закладів вищої освіти, органів державної влади та місцевого самоврядування, правоохоронних органів, судово-експертних установ системи Міністерства юстиції України, Служби безпеки України, Міністерства внутрішніх справ України, підприємств й організацій України.

Під час відкриття форуму академік НАН України В. Семиноженко від імені Національної академії наук України привітав його учасників із професійним святом і вручив Почесну відзнаку НАН України «За сприяння розвитку науки» директору Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України кандидатці юридичних наук А. Купріяновій.

Учасники заходу обговорили сучасні тенденції розвитку судової експертизи, новітні методи експертних досліджень, а також значення співпраці академічної науки із судово-експертними установами для підвищення ефективності й достовірності експертного забезпечення правосуддя.

Сучасна судова експертиза дедалі активніше використовує досягнення хімії, фізики, матеріалознавства, цифрових технологій та аналітичних методів досліджень. У цьому контексті поглиблення взаємодії між академічною наукою та судово-експертними установами є важливою передумовою

подальшого розвитку галузі. «Сучасна судова експертиза неможлива без науки. Кожна нова методика, кожне об'єктивне експертне дослідження, кожен крок уперед у цій сфері починаються з наукового пошуку. І вже сьогодні взаємодія науки й практики дає реальні результати та відкриває нові можливості для розвитку судової експертизи», – наголосив у своєму виступі академік НАН України В. Семиноженко (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 8.07).

Гідробіологи академії виконали польові дослідження в дельті Дунаю в межах Міжнародного проєкту “SWIM”.

Науковці Інституту гідробіології НАН України 6–11 червня 2026 р. здійснили польові дослідження в нижній течії Дунаю та прилеглий акваторії Чорного моря в межах Міжнародного проєкту “SWIM”, що реалізується за підтримки Програми ЄС «Горизонт Європа».

Під час експедиції було виконано комплекс досліджень, спрямованих на вивчення стану водних екосистем і середовищ існування мігруючих риб. Науковці здійснили моніторинг якості води, відібрали проби води та донних відкладів, щоб оцінити токсичність і вміст забруднювачів, виконали гідроморфологічне обстеження берегів та прибережних оселищ, а також досліджували поширення інвазивних видів.

Особливу увагу було приділено моніторингу мігруючих риб уздовж Кілійського рукава Дунаю і в пригирловій частині Чорного моря. Отримані дані допоможуть визначити ключові місця мешкання та міграційні шляхи риб, зокрема осетрових, які сьогодні належать до найвразливіших видів у Дунайському регіоні.

Проєкт “SWIM” спрямований на збереження і відновлення природних оселищ та нерестовищ мігруючих риб, а також на розроблення спільних підходів до управління водними ресурсами в басейні Дунаю й північно-західній частині Чорного моря (*Національна академія наук України* (<http://www.nas.gov.ua>). – 2026. – 10.07).

Проблеми розвитку соціальних комунікацій

М. Закіров, завідувач відділу СІАЗ НБУВ

Еволюція політичної пропаганди в інформаційному суспільстві

Проаналізовано деякі аспекти еволюції політичної пропаганди в інформаційно-комунікаційному середовищі епохи постправди. Виявлено окремі особливості застосування сучасних інструментів інформаційного впливу в суспільній взаємодії та державному управлінні. З'ясовано напрями еволюції політичної пропаганди в інформаційному суспільстві, виявлено особливості застосування інструментів впливу на суспільну

свідомість. Розкрито роль сучасних комунікаційних технологій у забезпеченні інформаційної безпеки й протидії деструктивним пропагандистським проявам.

Ключові слова: соціальні комунікації, політична пропаганда, неопопулізм, постправа, політейнмент, інформаційно-комунікаційне середовище, інформаційна автократія.

Сучасний рівень розвитку інформаційних технологій та нові можливості впливу на суспільну свідомість істотно розширили масштаби й простір безпосереднього зіткнення акторів міжнародної політики як на локальному, так і глобальному рівнях. Протистояння в інформаційно-комунікаційному середовищі вже стало невід'ємним складником усіх без винятку форм протистояння в політичній, економічній та військовій сферах. Важливим фактором загострення інформаційної боротьби й зростання загрози національним інтересам стає широке використання маніпулятивного інструментарію та методів впливу епохи постправи в політичній пропаганді з метою підвищення ефективності як перманентної діяльності політичних акторів із просування власних інтересів у світі загалом, так і цілеспрямованих інформаційно-психологічних операцій локального характеру. Значна актуалізація проблеми теоретичного осмислення широкого спектра питань політичної пропаганди відбувається на тлі поширення неопопулістських тенденцій у країнах сталої демократії, зростання впливу й згуртованості авторитарних режимів у світі, виникнення феномена інформаційних автократій та масштабної російської агресії проти України, що в сукупності загрожує руйнуванням системи світової безпеки й певної глобальної стабільності, яка склалася наприкінці минулого століття.

Проблеми протидії російській антиукраїнській пропаганді в умовах широкомасштабного збройного вторгнення Російської Федерації в Україну досліджують Л. Белкін, Ю. Юринець, І. Сопілко та М. Белкін [1]. У праці підкреслено, що метою пропаганди є нав'язування запрограмованої оцінки, підштовхування суспільства до певного уявлення та дії. Автори аналізують основні наративи російської пропаганди та визначають ключові напрями контрпропагандистської діяльності. Принципи формування, характерні риси, проблеми інформаційної політики та її протидії інформаційній агресії досліджує Ж. Денисюк [2]. Автор зазначає, що цілеспрямована пропаганда є найбільш поширеною формою маніпулювання громадською думкою. У праці окреслено сутність, особливості та інструменти інформаційної війни, висвітлюються окремі аспекти досвіду країн ЄС у протидії дезінформації. У праці В. Кацалапа і В. Наместніка здійснено порівняльний аналіз особливостей українського та російського досвіду ведення стратегічних комунікацій в інтересах мобілізації на основі ключових меседжів відповідних інформаційних кампаній [3]. Автори зробили спробу виокремити спільні

ознаки і відмінності стратегічних комунікацій в Україні та Російській Федерації, а також визначити ризики від поширення відповідних меседжів та можливості для ведення подальшої інформаційної взаємодії як у внутрішньому інформаційному просторі, так і в інформаційному просторі противника. Проблему реінституціоналізації пропаганди й контрпропаганди в цифровому суспільстві досліджує І. Рущенко [4]. У роботі підкреслено, що пропаганда за своєю природою є маніпулятивним процесом, вона покликана впливати на реципієнтів, може створювати факти свідомості або сіяти хаос. Деякі аспекти теорії парасоціальності в політичній сфері в контексті вивчення нових виборчих технологій розглядає Ю. Чаплінська [5]. Автор дійшла висновку про значні перспективи досліджень і розробки практичних вправ та рекомендацій щодо розвитку критичного мислення й протистояння маніпулятивним впливам із використанням медіатехнологій на основі феномена парасоціальності.

Наведений стислий аналіз окремих праць свідчить про надзвичайну масштабність і багатогранність досліджень ролі політичної пропаганди в інформаційно-комунікаційному середовищі, що потребує подальшого розширення дослідницького поля й акцентування уваги на окремих аспектах еволюції змісту та методів пропагандистської роботи, аналізі нових можливостей і викликів, що постають перед окремими країнами й глобальним світом у нових реаліях.

Метою статті є аналіз деяких аспектів еволюції політичної пропаганди в інформаційно-комунікаційному середовищі епохи постправди та застосування сучасних інструментів інформаційного впливу в суспільній взаємодії та державному управлінні. Для досягнення поставленої мети треба виконати такі завдання: з'ясувати напрями еволюції політичної пропаганди в інформаційному суспільстві, виявити особливості застосування інструментів впливу на суспільну свідомість, розкрити роль сучасних комунікаційних технологій у забезпеченні інформаційної безпеки й протидії деструктивним пропагандистським проявам.

Аналіз історичних документів та археологічних даних дає змогу простежити прояви пропаганди як форми соціально-політичної комунікації вже в часи виникнення перших держав на Близькому Сході. Письмові пам'ятки, що дійшли до наших днів, підтверджують припущення, що в тій чи іншій формі деякі елементи пропаганди проявляли себе в політичному житті Давнього Риму й давньогрецьких полісів. Проте власне виникнення терміна «пропаганда» дослідники пов'язують з діяльністю католицької церкви. Зокрема, 6 січня 1622 р. Папа Григорій XV заснував Священну Конгрегацію “Propaganda Fide” як найвищий орган, відповідальний за поширення віри. Завдання конгрегації “Propaganda Fide” (з лат. – поширення віри) полягало в тому, щоб дбати про

місіонерську діяльність церкви в Старому та Новому Світі, виключно задля духовних цілей, відкидаючи шкідливі місіонерські практики, які до того часу втілювали європейські колонізатори, і надаючи об'єднавчої форми місіонерській діяльності, яку раніше різні чернечі ордени здійснювали на свій лад. У 1627 р. Папа Урбан VIII заснував Урбаніанську колегію “Propaganda Fide” для вишколу та підготовки духовенства до місій. Було засновано також видавництво, що публікувало документи й тексти різними мовами [6].

Створена система впорядкованого та цілеспрямованого просування певних наративів, у цьому випадку релігійних, активно розвивалася й надалі була використана як зразок для відповідної діяльності в політичній сфері. Зокрема, від часів Французької революції політична боротьба виходить за межі палаців, а політичні актори потребують дієвих інструментів залучення населення до своїх лав. Активне використання пропаганди корисливими й безпринципними політиками призвело до поступового формування негативного розуміння цього терміна. Цей негатив із часом лише посилювався та досяг апогею у 1920–1930-х роках під час встановлення тоталітарних режимів у Радянському Союзі й Німеччині.

З огляду на наочну ефективність використання політичної пропаганди цілком очікуваним було розгортання активних досліджень і наукове осмислення феномена. Зокрема, у 1927 р. американський політолог і теоретик комунікації Г. Лассвелл у статті «Теорія політичної пропаганди» подає своє визначення: «Пропаганда – це управління колективними установками шляхом маніпулювання значущими символами. Слово “установка” розуміється як схильність діяти відповідно до певних моделей оцінки. Існування установки не є прямим даним досвіду, а висновком зі знаків, які мають конвенціоналізоване значення» [7, с. 627].

Отже, ефективність пропаганди значною мірою визначається ступенем проникнення до засадничих основ масової свідомості конкретного суспільства, до символів, які мають важливе й навіть сакральне значення, що тісно перегукуються з його історією та культурою. Успішна пропаганда не існує сама по собі, вона від початку має бути органічно вплетена в канву наявного світогляду, який може бути цілком прийнятним і гуманістичним. Проте за рахунок постійного підкреслення певних втрат, поразок чи образ минулого, апелювання до почуття винятковості та месіанського призначення власного народу, використання в оцінках міждержавних відносин протиставлення «ми – вони» лише в негативній конотації веде до поступової світоглядної трансформації суспільства. Тобто пропаганда – це цілеспрямований комплекс дій, який дослідники Л. Белкін, Ю. Юринець та інші визначили як процес «...систематичного інформаційного впливу на свідомість людей шляхом поширення саме викривленої, неправдивої інформації, з метою

маніпулювання переконаннями, ставленням чи діями інших людей, нав'язування їм поведінки, на яку б вони самі не наважилися» [1, с. 229].

Головною метою пропаганди є саме спонукання аудиторії до певних дій або формування світосприйняття, яке відповідатиме інтересам бенефіціарів, що зрештою також передбачає бажані й прогнозовані реакції людей на інформацію чи події, а також політичні рішення чи розвиток ситуації як усередині країни, так і у світі загалом. Варто зауважити, що поряд із впливом на суспільство всередині країни пропаганда активно використовується і за її межами. Зокрема, Радянський Союз вів активну пропагандистську діяльність у світі загалом, особливо в країнах, які нині об'єднують під умовним терміном Глобальний Південь. Радянські пропагандисти позиціонували СРСР як провідну силу, що протистоїть світовому імперіалізму, і водночас пропагували досягнення та переваги соціалістичної економіки.

У свою чергу, ще у 1942 р., у межах заходів протидії нацистській пропаганді, у США вийшла в ефір радіостанція «Голос Америки», яка в 1947 р. розпочинає мовлення російською мовою для радянських громадян. У 1950 р. у Європі починає роботу радіостанція «Вільна Європа», яка спочатку транслювала свої програми на країни Східної Європи. Із часом вона отримає більш відому назву – «Радіо Свобода» та поширить трансляцію і на Радянський Союз. Основною декларованою метою цих радіостанцій було інформування аудиторії про події у світі, донесення відомостей про реальний стан справ у країнах соціалістичного табору, утиски дисидентів, знайомство з забороненими творами самвидаву тощо.

Наведені приклади ілюструють практичну реалізацію третього закону Ньютона в інформаційній сфері: «Дії завжди є рівна і протилежна протидія». Тобто, коли ми ведемо мову про пропаганду, треба водночас згадувати й контрпропаганду. Як зазначає Ж. Денисюк, «контрпропаганда – це інформаційний вплив, спрямований на зниження значення цінностей, пропагованих з позицій ідеологій, далеких від панівних. У кінцевому підсумку і пропаганда, і контрпропаганда спрямовані на формування у масовій аудиторії певного стилю мислення і подальшої поведінки» [2, с. 48]. Отже, протистояння в інформаційній сфері має тривалу історію, яка підтверджує її важливе значення для вирішення практичних завдань у внутрішньополітичному та міжнародному житті. Пропагандисти використовують увесь наявний потенціал засобів масової інформації, розробляють комплексні програми впливу і створюють комунікаційні системи, що охоплюють усі соціальні та вікові категорії населення.

Цілеспрямоване формування потрібного стилю поведінки і світогляду зазвичай розпочинається ще в ранньому віці. Зокрема, у нацистській

Німеччині активно діяла молодіжна організація «Гітлер'югенд», що охоплювала дітей і молодь віком від 10 до 18 років. У Радянському Союзі практично всі діти від початкових класів школи послідовно проходили через вікові дитячі організації жовтенят, піонерів та комсомольців. На відміну від пропагандистської практики радянських часів, коли акцент робився на політико-ідеологічній роботі, створена в сучасній Російській Федерації молодіжна організація «Юнармія» спрямовує свою діяльність на мілітаризацію дітей і молоді, формування відповідного світогляду, ключову роль у якому відіграють шовіністичні та експансіоністські ідеї «руського міра».

Проте, як ми зазначали вище, системність пропагандистської діяльності передбачає охоплення всіх категорій населення і відповідне застосування для цього універсального інструментарію, зокрема політейнменту, який в епоху постправди активно використовується для поширення потрібних наративів та маніпуляцій суспільною свідомістю. Зокрема, російські пропагандисти провели масштабну інформаційну кампанію під час підготовки окупації та подальшої анексії Криму, гібридного вторгнення в Луганську й Донецьку області у 2014 р. та широкомасштабної агресії проти України в лютому 2022 р. Одним із ключових інструментів інформаційного тиску на населення стало створення й популяризація провідних суспільно-політичних ток-шоу на російському телебаченні: програма на НТВ «Вечір з Володимиром Соловйовим», що була відновлена на каналі «Росія-1» у 2012 р., програма «Час покаже» на «Першому каналі» розпочала роботу з вересня 2014 р., «60 хвилин» на каналі «Росія-1» – з вересня 2016 р. Ведучі цих програм – В. Соловйов, К. Стріженова, П. Толстой, Є. Попов, О. Скабєєва – уже стали всесвітньовідомими обличчями російської пропаганди [8, с. 31].

Виходячи з потреб подальшої легітимізації влади, придушення протестних настроїв, що формувалися на тлі поступового наростання економічних і соціально-політичних проблем, пропагандисти розпочали системну роботу з конструювання реальності, у якій превалює ідея протистояння Росії та Заходу, а Україна відіграє роль «анти-Росії». Разом з використанням образу зовнішнього ворога для консолідації суспільства було вчергове реанімовано шовіністичні ідеї середньовічного міфу про месіанську роль Росії, що доповнився «культу перемоги», апелюванням до історичної, культурної та державної російської «величі» тощо.

Масштаби сучасної російської пропаганди стали підставою для висловлення користувачем LiveJournal пропозиції використання нового терміна для визначення сутності цього сегмента російських медіа: «Одна з унікальностей пізнього путінізму це... агітеймент. ...Політичний агітпроп робиться за законами шоу, законами масової культури. ...Агітпроп

організовується не як проповідь, а як “ніби дискусія”. Імітуються дебати, учасники ніби сперечаються з адептами іншої точки зору... Ну чи, наприклад, таке. Верховний суверен вимовляє програмні промови на дискусійному клубі (“Валдай”), а не на з’їзді партії – теж новинка порівняно з ХХ ст.» [8, с. 32]. Звернемо увагу, що з метою надання більшої видовищності та збільшення вагомості висловлюваних думок постійними учасниками пропагандистських шоу стають відомі й авторитетні режисери, артисти, діячі науки та культури, а майстерно зрежисовані конфлікти й заздалегідь відрепетирувані емоції сприяють посиленню ефективності програми загалом. На додатковий ефект залучення відомих осіб до пропагандистських програм вказує Ю. Чаплінська, згадуючи «передбачувану близькість», яка формує сильну ідентифікацію з медіаперсонами, будь-то знаменитості, політичні лідери чи блогери [5, с. 218].

Не менш підступною особливістю російської пропаганди є змішування в інформаційному просторі наративу «героїв Великої Вітчизняної війни», «подвигу дідів» із героїзацією військовослужбовців, які загинули під час широкомасштабного вторгнення в Україну. Зокрема, портрети так званих героїв СВО несуть на маршах Безсмертного полку 9 травня разом із портретами учасників Другої світової війни. Як зауважують В. Кацалап і В. Наместнік, «в їхню честь відкривають меморіальні дошки, створюють “парти героя” у школах, присвоюють імена окремим класам чи й школам загалом... На рівні з іншими відбувається й “героїзація” чоловіків, які воюють чи воювали у складі так званої Приватної військової компанії “Вагнер”, зокрема й неодноразово засуджених за тяжкі злочини. Учасників так званої спеціальної воєнної операції, у тому числі й вагнерівців, запрошують на зустрічі з учнями та молоддю, щоб вони на “власному прикладі” розповідали про “героїзм, патріотизм та любов до вітчизни”» [3, с. 180].

Отже, для досягнення максимального виховного ефекту сучасні російські пропагандисти не звертають уваги навіть на відкрите нівелювання історичного подвигу радянських солдатів і прирівнюють до них найманців та кримінальних злочинців, що пішли окупувати сусідню країну.

Але пропагандистська машина путінської Росії, що марить геополітичними перемогами, спрямовує свою діяльність не лише проти України. Як зауважує І. Рущенко, починаючи з 2013 р. Росія розгорнула мережу телеканалів, які мають доносити пересічним американцям, європейцям та мешканцям інших регіонів світу московські оцінки поточних подій. Серед них: Life News – новинний сайт і 24-годинний телеканал “Russia Today” – багатомовна інформаційна агенція. У 2014 р. було започатковано інформаційну агенцію «Супутник» (30 мов), що контролюється Russia Today. У цьому сегменті широко використовувалися супутникові технології

трансляції телеканалів. Паралельно контент транслюється через власні сайти в інтернеті [4, с. 11]. У реаліях інформаційного простору епохи постправди під впливом великої маси інформації, застосування таргетингових і маніпулятивних технологій, панування соціальних мереж та формування кліпового мислення, що в сукупності істотно знижує здатність до критичного аналізу й осмислення інформації, значна частина світової спільноти була не лише дезінформована щодо подій у Криму та на Донбасі, а й залишається в полоні російської пропаганди до сьогодні.

Крім того, протягом останніх десятиліть Кремль активно використовує сучасні інформаційні технології для пропаганди російської політики і втручання у внутрішні соціально-політичні процеси в країнах Західної Європи та світу. Фабрики тролів, фейкові акаунти в соцмережах, навмисно створені фейкові сайти відомих видань активно використовуються для розпалювання внутрішніх конфліктів, поширення ідей євроскептицизму, дискредитації ліберальних ідей, підтримки ультраправих або ультралівих політичних партій, маніпуляцій суспільною свідомістю тощо.

Усвідомлення зростання загрози зовнішнього інформаційного впливу викликало відповідну реакцію як в Україні, так і світі. Зокрема, у нашій країні активна робота з протидії російській пропаганді розпочалася в 2014 р. За ініціативою волонтерів було створено проекти “Stoop Fake”, «Як не стати овочем», на телеканалах відкрилися контрпропагандистські програми «Антизомбі» (ICTV), «Весті Кремля» («24 канал»). У 2022 р. було запущено сумісний проєкт волонтерів і Кіберполіції України «Мрія».

Європейський Союз за прикладом Конгресу США, який прийняв законопроект про активізацію боротьби з іноземною пропагандою, затвердив резолюцію щодо протидії пропаганді третіх країн. Для цілеспрямованої протидії російському впливу в країнах східного партнерства у 2015 р. було створено Оперативну групу зі стратегічних комунікацій на Сході (East StratCom Task Force). Насамперед діяльність організації було спрямовано на роз'яснення політики ЄС у республіках Закавказзя, Білорусі, Молдові, Україні, а також на захист інформаційного простору ЄС від російської пропаганди. Крім розміщення новинних та інформаційних матеріалів на сайті організації, East StratCom регулярно публікує огляди й дайджести з відповідними коментарями та прикладами, що викривають фейки, пропагандистський зміст російських матеріалів тощо.

Водночас зазначимо, що найефективнішим інструментом протидії пропаганді та ворожим інформаційним впливам, на думку фахівців, є формування культури споживання інформації, адекватної сучасним реаліям розвитку інформаційного простору, і навичок критичного аналізу, підвищення медіаграмотності населення та вироблення й реалізація державної

інформаційної політики, спрямованої на досягнення максимальної довіри і відкритості в комунікаціях держави та громадянського суспільства.

Феномен пропаганди має глибокі історичні корені, за час свого існування пройшов складний шлях еволюції. Пропаганда відіграє важливу роль у взаємодії держави й суспільства, просуванні інтересів на геополітичній арені, вихованні молоді та формуванні світогляду й певних моделей поведінки. Приклади тоталітарних режимів ХХ ст. і деяких сучасних країн, зокрема Російської Федерації, підтверджують високу ефективність системного застосування пропаганди як інструмента суспільної мобілізації, маніпуляції свідомістю населення та конструювання реальності, що відповідає інтересам влади. В інформаційно-комунікаційному середовищі епохи постправди пропаганда набуває нових рис, отримує ще більш ефективні засоби впливу. Активне використання інтернету, застосування методики таргетингу, соціальних мереж, фабрик тролів, фейкових акаунтів тощо дають змогу значно масштабувати потік інформації, орієнтувати її на певні соціальні групи, практично безперешкодно долати кордони та майже миттєво охоплювати сотні мільйонів користувачів. Застосування політейнменту дало змогу перетворити зазвичай доволі нудні пропагандистські заходи на шоу, що доповнюються присутністю авторитетних осіб, які надають додаткової ваги й достовірності пропагованим ідеям. Активізація пропаганди в просуванні геополітичних інтересів природно викликає протидію, яка реалізується у вигляді створення як державних, так і волонтерських організацій, орієнтованих на цілеспрямовану боротьбу з негативними інформаційними впливами та ведення контрпропагандистської роботи. Одним з найефективніших напрямів протидії ворожій пропаганді є медіаосвіта. З огляду на визначені виклики, актуальним є дослідження теоретичних підвалин створення ефективних моделей контрпропаганди.

Список бібліографічних посилань

1. Белкін Л., Юринець Ю., Сопілко І., Белкін М. Контрпропаганда vs пропаганда в умовах широкомасштабного збройного вторгнення Російської Федерації в Україну. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 224–230. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/52>
2. Денисюк Ж. Пропаганда та контрпропаганда в контексті стратегій державної інформаційної політики. *Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія «Державне управління»*. 2021. № 2. С. 46–51. <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2021.2/08>
3. Кацалап В., Наместнік В. Порівняльний аналіз особливостей українського та російського досвіду ведення стратегічних комунікацій в інтересах мобілізації. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та*

оборони. 2024. № 1 (49). С. 178–184. <https://doi.org/10.33099/2311-7249/2024-49-1-177-184>

4. Рущенко І. Пропаганда та контрпропаганда в цифровому суспільстві: інституціоналізація 2.0? *Український соціологічний журнал*. 2021. № 25. С. 7–16. <https://doi.org/10.26565/2077-5105-2021-25-01>

5. Чаплінська Ю. Парасоціальність у політичній сфері: огляд наукових досліджень. *Проблеми політичної психології*. 2020. Вип. 9 (23). С. 214–240. <https://doi.org/10.33120/popp-Vol23-Year2020-54>

6. Духович С. Чотириста років тому була заснована Конгрегація “Propaganda Fide”. *Vatican News*. URL: <https://www.vaticannews.va/uk/vatican-city/news/2022-01/chotyrysta-rokiv-tomu-zasnovana-kongregaciya-propaganda-fide.html> (дата звернення: 01.05.2025).

7. Lasswell, Harold Dwight. The Theory of Political Propaganda. *The American Political Science Review*. 1927. Vol. 21(3). Pp. 627-631. <https://doi.org/10.2307/1945515>

8. Закіров М. Комунікаційні інструменти конструювання реальності епохи постправди. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського*. 2023. Вип. 69. С. 26–39. <https://doi.org/10.15407/np.69.026>